

Ocena ex-ante projektu Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Raport końcowy

Poznań, grudzień 2019 r.

**Badanie ewaluacyjne
„Ocena ex ante projektu Strategii rozwoju województwa
wielkopolskiego do 2030 roku”**

RAPORT KOŃCOWY

Zamawiający:

Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego

al. Niepodległości 34, 61-714 Poznań

Wykonawca:

ASM - Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o.

99-301 Kutno, ul. Grunwaldzka 5,

www.asm-poland.com.pl

tel.: + 48 24 355 77 00, fax: +48 24 355 77 01/03

e-mail: sekretariat@asm-poland.com.pl

Spis treści

SŁOWNICZEK, WYKAZ SKRÓTÓW	4
STRESZCZENIE	5
I. WPROWADZENIE.....	10
II. WYNIKI BADANIA	11
2.1. SPÓJNOŚĆ WEWNĘTRZNA ZAPISÓW STRATEGII.....	14
2.2. SPÓJNOŚĆ ZAPISÓW STRATEGII Z ISTOTNYMI DOKUMENTAMI NA POZIOMIE UNIJNYM	25
2.3. SPÓJNOŚĆ ZAPISÓW STRATEGII Z ISTOTNYMI DOKUMENTAMI NA POZIOMIE KRAJOWYM.....	31
2.4. PODSUMOWANIE	42
III. OCENA SKUTECZNOŚCI PROJEKTU STRATEGII	44
3.1. MOŻLIWOŚĆ REALIZACJI CELÓW ROZWOJOWYCH STRATEGII	44
3.2. OCENA SYSTEMU REALIZACJI STRATEGII	52
3.3. OCENA SYSTEMU MONITORINGU.....	56
3.4. PODSUMOWANIE	60
IV. OCENA EFEKTYWNOŚCI PROJEKTU STRATEGII	62
4.4. PODSUMOWANIE	67
V. WNIOSKI I REKOMENDACJE	69
SPIS RZECZY	71
BIBLIOGRAFIA	71
SPIS TABEL	74

Słowniczek, wykaz skrótów

- DSRK** – Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności
- EFRG** – Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji
- EFRR** – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
- EFROW** – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
- EFS+** – Europejski Fundusz Społeczny Plus
- FS** – Fundusz Spójności
- IWZ** – Indywidualny Wskaźnik Zadłużenia
- KPZK** – Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
- KSRR** – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
- OSI** – obszary strategicznej interwencji
- OZE** – odnawialne źródła energii
- PZPWW** – Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego
- SOR** – Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
- SRKS** – Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030
- SRWW 2030** – Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku
- SZRWR** – Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030
- SZRT** – Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku
- WPF** – wieloletnia prognoza finansowa
- WRPO** – Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny
- ZIT** – zintegrowane inwestycje terytorialne

Streszczenie

Zakres czasowy aktualnie obowiązującej „Strategii rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” dobiega końca, co wiąże się z koniecznością przygotowania nowej strategii na kolejną dekadę. Zarząd województwa przed uchwaleniem strategii rozwoju województwa zobowiązany jest przygotować raport ewaluacyjny zawierający uprzednią ewaluację skuteczności i efektywności realizacji projektowanej Strategii Wielkopolska 2030 (SRWW 2030). Głównym celem przedmiotowej ewaluacji była więc ocena *ex ante* projektu SRWW 2030 w zakresie **przewidywanej skuteczności i efektywności, a także spójności** oraz sformułowanie możliwych do zastosowania rekomendacji dotyczących pożądanych zmian projektu dokumentu. Ewaluacja zakładała zastosowanie dwóch metod badawczych: **badania gabinetowych** (analiza danych zastanych) oraz **panelu eksperckiego**.

Spójność wewnętrzna i zewnętrzna

Analiza spójności projektu SRWW 2030 wykazała jego silne powiązania m.in. z politykami publicznymi i celami rozwojowymi zarówno poziomu krajowego, jak i wspólnotowego. Dokument ten jest spójny z dokumentami strategicznymi szczebla regionalnego, krajowego i unijnego, co gwarantuje m.in. możliwość współfinansowania planowanych działań z różnych źródeł, w tym z budżetu Unii Europejskiej.

Spójność wewnętrzna oceniana była w kontekście relacji pomiędzy poszczególnymi elementami dokumentu na kilku płaszczyznach, tj. powiązań w układach: wyzwania rozwojowe – wizja rozwoju, wyzwania rozwojowe – misja, wyzwania rozwojowe - cele. Zidentyfikowane w projekcie Strategii wyzwania rozwojowe koncentrują się wokół konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki, kapitału ludzkiego, społecznego i kulturowego, środowiska przyrodniczego zmian klimatu, jak również nierówności terytorialnych czy zarządzania regionem, przy czym większość z nich ma charakter wyzwań sektorowych. Analiza relacji między tymi elementami pozwoliła na ich pozytywną (i wysoką) ocenę w wymiarze spójności, jak również powiązań mających charakter przyczynowo-skutkowy. Zarówno wizja, misja, jak i cele odpowiadają zidentyfikowanym wyzwaniom i zauważalne są między nimi silne korelacje.

Istotnej uwagi wymaga powiązanie celów operacyjnych z pakietami działań, których realizacja przekładać się będzie na osiągnięcie założonych celów rozwojowych, a tym samym świadczyć będzie o skuteczności przyjętych założeń.

Podkreślenia w kontekście spójności wewnętrznej wymaga natomiast horyzontalny charakter poszczególnych powiązań. Ujawnił się on na różnych poziomach, zarówno w przypadku analizy relacji pomiędzy wyzwaniami rozwojowymi Wielkopolski, misją, wizją i celami rozwojowy przewidzianymi w projekcie SRWW 2030, ale także w obrębie proponowanych pakietów działań. Poszczególne elementy poza bezpośrednim wpływem na określone dziedziny rozwojowe mają także swoje implikacje dla innych. Tak rozumianą horyzontalność należy pozytywnie oceniać zwłaszcza w kontekście założeń koncepcji zintegrowanego planowania rozwoju.

W kontekście spójności zewnętrznej z dokumentami programowymi na poziomie ponadregionalnym należy zwrócić uwagę na to, że interwencja planowana w ramach SRWW 2030 zakłada rozwój zgodny

z kierunkami planowanymi przez instytucje wspólnotowe. Zgodność odnosi się zarówno do diagnozy wyzwań i uwarunkowań, jak i celów rozwojowych. Tego rodzaju powiązania umożliwiają dokonywanie założeń związanych z możliwością finansowania z funduszy UE działań planowanych w SRWW 2030 i uszczegóławianych dalej w planach operacyjno-wdrożeniowych. Ma to duże znaczenie w kontekście możliwości realizacji celów rozwojowych.

Podobną zgodność można zaobserwować w kontekście dokumentów programowych na poziomie krajowym. Założenia rozwojowe opisane w SRWW 2030 pozostają w zbieżności z tymi przyjętymi dla całego kraju w ramach dokumentów programowych ogólnych czy sektorowych. To o tyle istotne, że szereg aspektów rozwojowych pozostaje poza możliwościami oddziaływania z poziomu samorządu województwa (uwarunkowania systemowe) lub też efekty działań samorządu są uzależnione od aspektów pozostających w kompetencji władz centralnych.

Skuteczność projektu Strategii (przewidywana)

Konstrukcja celów rozwojowych) zapewnia możliwość oddziaływania na procesy społeczno-gospodarczej, jak również sprostania wyzwaniom, jakie zostały uznane za istotne w kontekście rozwoju Wielkopolski. W odniesieniu do oceny skuteczności na szczególną uwagę zasługuje przewidziany w ramach projektu SRWW 2030 system realizacji Strategii obejmujący instrumenty programowe i instytucjonalne. Instrumenty programowe stanowią zbiór wzajemnie powiązanych dokumentów w układzie hierarchicznym, tworząc tym samym programowo-planistyczny system rozwoju regionu. Instrumenty instytucjonalne służą koordynacji działań na rzecz Strategii, przy czym mają one różny stopień sformalizowania. Należą do nich zarówno jednostki organizacyjne Urzędu Marszałkowskiego, podmioty utworzone dla potrzeb efektywnego wdrażania, jak i porozumienia, sieci i platformy współpracy.

System realizacji zapewnia merytoryczne, organizacyjne i finansowe wsparcie dla osiągnięcia celów rozwojowych wynikających z SRWW, jak również umożliwia angażowanie w procesy rozwojowe innych podmiotów – interesariuszy rozwoju regionalnego czy partnerów społeczno-gospodarczych. Wpisuje się tym samym w założenia projektowanej interwencji, która powinna przebiegać zgodnie z zasadami wielopoziomowego zarządzania, subsydiarności, partycypacji społecznej, w dialogu z partnerami społeczno-gospodarczymi.

Na szczególną uwagę zasługuje podejście zakładające opracowanie planu wykonawczego, który zoperacjonalizuje założenia w dużej mierze ramowo opisane w ramach SRWW 2030. Takie rozwiązanie uznane zostało za przydatne i trafne z punktu widzenia realizacji przyjętej wizji, misji i celów rozwojowych. Przypisanie konkretnej odpowiedzialności za realizację określonych zadań stanowi jedno z podstawowych rozwiązań usprawniających proces wdrażania dokumentów o charakterze strategicznym. Jakkolwiek dokonano w opisie systemu realizacji zastrzeżenie istotnym wpływie działań administracji rządowej na możliwość osiągnięcia celów rozwojowych, to należałoby także rozważyć uwzględnienie takiego zastrzeżenia również w kontekście działań podejmowanych przez administrację samorządową szczebla gminnego i powiatowego, których działania powinny komplementarnie wpisywać się w założenia rozwojowe regionu.

Istotny z punktu widzenia możliwości osiągnięcia celów rozwojowych terytorialny wymiar strategii bazuje na założeniu ukierunkowania interwencji na obszary o potencjałach rozwoju posiadających

zdolność wywierania korzystnego wpływu na otoczenie oraz na obszary wymagające wsparcia, co ma się przyczynić do osiągnięcia spójności terytorialnej regionu. Generalnie rzecz biorąc przewidziano ukierunkowanie celów rozwojowych na obszary miejskie i wiejskie oraz takie, które z różnych względów wymagają specyficznego ukierunkowania wsparcia. W tym celu wyodrębniono obszary funkcjonalne, zarówno w wymiarze regionalnym (za PZPWW), jak i krajowym (z SOR, KPZK i KSRR). W przypadku obszarów funkcjonalnych interwencja ma na celu wzmocnienie i odpowiednie wykorzystanie endogennego potencjału wpływającego na budowanie przewag konkurencyjnych regionu.

W kontekście skuteczności systemu realizacji należy brać również pod uwagę uwarunkowania zewnętrzne. Zostały one wskazane w ramach analizy SWOT opracowanej na potrzeby projektu SRWW 2030, tym niemniej zasadnym wydaje się wyraźniejsze podkreślenie w opisie systemu realizacji możliwego oddziaływania wskazanych tam zagrożeń, co poza funkcją uświadamiającą znaczenie tych zagadnień może dodatkowo wpłynąć korzystnie na spójność zapisów Strategii. Wiążą się one z szeroko rozumianymi uwarunkowaniami o ponadnarodowym czy wręcz globalnym zasięgu (koniunkturalne, klimatyczne) oraz systemowymi mającymi swoje źródło zarówno w krajowym, jak i unijnym systemie władzy. Sposobem reagowania na oddziaływania zewnętrzne w postaci rozwiązań systemowych na poziomie krajowym i europejskim powinna być silna pozycja regionu umożliwiająca lobbowanie na rzecz przyjmowania bądź odrzucania określonych rozwiązań. Dodatkowo, aby zapewnić skuteczność systemu realizacji Strategii konieczne jest wzmocnienie oddziaływania SRWW 2030 aktywną polityką niższych szczebli administracji samorządowej, komplementarną wobec planów rozwojowych przyjętych dla Wielkopolski.

Elementem systemu realizacji jest także monitorowanie i ewaluacja postępów realizacji. Przyjęty model monitoringu przewiduje kilka poziomów weryfikacji postępów wdrożeniowych: strategiczny (kontekstowy), operacyjny (monitoring projektów strategicznych) i programowy. Tego rodzaju podejście ma w założeniu zapewnić możliwość wielopoziomowego analizowania stopnia realizacji założeń SRWW, jak również oddziaływania Strategii na procesy społeczno-gospodarcze zachodzące w Wielkopolsce w efekcie jej wdrażania. Wydaje się zasadnym, aby w ramach opisu systemu monitorowania poświęcić więcej miejsca dwóm aspektom:

- uzasadnieniu doboru mierników celów rozwojowych,
- uszczegółowieniu ramowego kształtu systemu monitorowania, jak ma się wyłonić z pogłębienia systemu realizacji SRWW 2030 dokumentami planistyczno-wdrożeniowymi czy programowymi.

Efektywność projektu Strategii (przewidywana)

Instrumenty finansowe są jednym z istotniejszych elementów systemu realizacji SRWW 2030. W projekcie SRWW 2030 przewiduje się dywersyfikację źródeł finansowania opierając go na źródłach powiązanych z samorządem lokalnym i regionalnym, administracją rządową, środkami zewnętrznymi zagranicznymi (wspólnotowymi oraz innymi), jak również instrumentami dostępnymi w ramach krajowych środków publicznych. Na szczególne podkreślenie zasługuje przy tym planowane wykorzystanie do stymulowania rozwoju Wielkopolski w formie wsparcia zwrotnego środków wycofanych z instrumentów zwrotnych i podlegających ponownemu wykorzystaniu.

Tak nakreślony system finansowania celów rozwojowych SRWW 2030 należy ocenić jako bezpieczne rozwiązanie, które nie wyróżnia głównego źródła funduszy rozwojowych. Ma on dodatkowo uzasadnienie w relatywnie dobrej kondycji regionalnych finansów samorządowych. Należy jednak zwrócić w tym aspekcie uwagę na ryzyko związane z potencjalnym wystąpieniem spowolnienia gospodarczego skutkującego obniżeniem wpływów podatkowych do budżetu województwa stanowiących istotną część dochodów. Wysokie dochody podatkowe na jednego mieszkańca, nieznaczne wpływy ze sprzedaży majątku, wysoka wartość indywidualnego wskaźnika zadłużenia skutkująca znaczną zdolnością do obsługi i zaciągania zobowiązań powodują, że samorząd województwa oraz samorządy lokalne posiadają potencjał do tego, aby finansować działania rozwojowe.

Wobec powyższego proponowany w projekcie SRWW 2030 ramowy wymiar finansowy należy uznać za realny i umożliwiający osiągnięcie założonych celów rozwojowych. Kluczowe w tym zakresie będzie opracowywanie planów wykonawczych, które będą uwzględniały bieżące uwarunkowania budżetowe, jak również w możliwości finansowania działań ze środków zewnętrznych.

Rekomendacje do projektu SRWW 2030

Przeprowadzona analiza umożliwiła skierowanie do Projektu SRWW 2030 następujących rekomendacji:

- Wskazane jest wyraźniejsze objaśnienie w tekście Strategii horyzontalnej i zintegrowanej logiki pakietów działań oraz ich powiązania z celami rozwojowymi. Wpłyne to korzystnie na spójność wewnętrzną dokumentu umożliwiając jego odbiorcom pełniejsze zrozumienie koncepcji strategicznego oddziaływania na rozwój Wielkopolski.
- W toku wdrażania i monitorowania Strategii sugeruje się rozważenie poszerzenia i uzupełniania pakietów działań w, tak aby zapewnić jak najlepszą skuteczność i efektywność realizacji celów rozwojowych.
- Wskazane jest zastosowanie w tekście SRWW 2030 przypisu uszczegółwiającego termin „poszanowanie praw człowieka” w następujący sposób „w tym równość bez względu na wiek, płeć, pochodzenie etniczne, orientację seksualną, wyznawana religię i światopogląd”.
- Sugerowane jest uwzględnienie w projekcie Strategii kwestii spójności przestrzennej obszarów peryferyjnych województwa mających charakter stykowy, które są obszarami koncentracji problemów rozwojowych i nierówności społecznych. Zapisy takie byłyby odpowiedzią na cel KSRR pn. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją obejmujących również peryferia wewnętrzne (położone na obrzeżach aktualnych granic województw). Czynnikiem ich kryzysu jest zła dostępność przestrzenna (czasowa, komunikacyjna) do ośrodków wojewódzkich, determinująca brak możliwości efektywnego korzystania z bodźców rozwojowych, generowanych przez duże ośrodki miejskie.
- Uznając za wystarczający obecny system monitoringu w jego ogólnym wymiarze, sugerowane byłoby zawarcie w jego opisie wskazania, w jakim kierunku powinno iść pogłębienie tego aspektu. Rozdział poświęconym systemowi monitorowania należy uzupełnić o uzasadnienie doboru mierników celów rozwojowych, jak również uszczegółwić ramowy kształt systemu

monitorowania, jak ma się wyłonić z pogłębienia systemu realizacji SRWW 2030 dokumentami planistyczno-wdrożeniowymi czy programowymi.

I. Wprowadzenie

Zakres czasowy aktualnie obowiązującej „Strategii rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” dobiega końca, co wiąże się z koniecznością przygotowania nowej Strategii rozwoju na kolejną dekadę. Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą III/31/19 podjętą 28 stycznia 2019 r. określił zasady, tryb i harmonogram opracowania „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku” (zwanej dalej jako SRWW 2030), rozpoczynając tym samym prace nad opracowaniem nowej Strategii.

Zarząd województwa zgodnie z art. 10a ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju przed uchwaleniem strategii rozwoju województwa zobowiązany jest przygotować raport ewaluacyjny zawierający uprzednią ewaluację skuteczności i efektywności realizacji projektowanej strategii.¹ W niniejszym raporcie zawarto dodatkowo ocenę spójności projektu Strategii oraz sformułowano możliwe do zastosowania rekomendacje dotyczące pożądaných zmian projektu dokumentu, które przyczynią się do podniesienia jakości Strategii. **Zakresem badania** objęty został projekt Strategii, w szczególności jego elementy: diagnoza, analiza SWOT, prognoza trendów rozwojowych (scenariusze rozwoju), model rozwoju, wizja rozwoju, cele rozwojowe i kierunki działań, terytorialny wymiar projektu Strategii, system realizacji, w tym wymiar finansowy.

W toku procesu badawczego posługiwano się tzw. **kryteriami ewaluacyjnymi**, którymi w tym przypadku były:

- spójność – rozumiana jako zgodność powiązań występujących pomiędzy elementami projektu Strategii (spójność wewnętrzna) oraz pomiędzy celami rozwojowymi wskazanymi w projekcie Strategii a celami wskazanymi w dokumentach strategicznych i programowych, o których mowa w Koncepcji realizacji badania (spójność zewnętrzna),
- przewidywana skuteczność – rozumiana jako możliwość osiągnięcia celów rozwojowych Strategii,
- przewidywana efektywność – rozumiana jako stosunek przewidywanych nakładów do spodziewanych efektów realizacji celów rozwojowych Strategii.

Raport ewaluacyjny został sporządzony dla szerokiego grona odbiorców, w skład którego wchodzi: Sejmik Województwa Wielkopolskiego, Zarząd Województwa Wielkopolskiego oraz departamenty merytoryczne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, a także inne organy administracji samorządowej i rządowej, mieszkańcy oraz partnerzy społeczni i gospodarczy.

¹ Tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 1295.

II. Wyniki badania

Podstawowym założeniem metodycznym badania było przestrzeganie w trakcie jego realizacji następujących zasad:

- **podejścia eksperckiego**, które oznacza, iż w trakcie realizacji badania korzystano nie tylko z informacji uzyskanych od ekspertów zewnętrznych, ale również od ekspertów wewnętrznych, wchodzących w skład zespołu badawczego,
- **kontekstowości wyjaśniania**, co oznacza, że każdej identyfikacji zjawisk zaobserwowanych w wyniku procesu badawczego towarzyszyć musi podanie kontekstu zawierającego wyjaśnienie (ustalenie i podanie ich przyczyn) oraz informacje o okolicznościach wystąpienia przedmiotowych zjawisk. Zasada ta była stosowana nawet w przypadkach, gdy zgromadzony materiał badawczy nie dostarczał stosownych informacji. Wówczas na podstawie wiedzy eksperckiej członków zespołu badawczego przedstawiono wyjaśnienie i zidentyfikowano okoliczności, podkreślając przy tym ich hipotetyczny charakter.

Zgodnie z założeniem przyjętym w Koncepcji realizacji badania niniejsza ewaluacja opierała się na dwóch metodach badawczych: **badaniach gabinetowych** (analizie danych zastanych) oraz **panelu eksperckim**.

Pierwsza z metod polegała na analizie dostępnych dokumentów, opracowań czy analiz odnoszących się do podejmowanych zagadnień: aktów prawnych poziomu krajowego, dokumentów strategicznych i programowych na szczeblu krajowym i regionalnym, projektów rozporządzeń unijnych dotyczących perspektywy finansowej 2021-2027 oraz innych dokumentów jak:

- nowoprzyjęte lub projektowane strategie rozwoju innych regionów (strategie rozwoju innych województw do roku 2030,
- zrealizowane badania dotyczące strategii rozwoju województw innych regionów, diagnozy i ewaluacje strategii czy
- monografie, artykuły w publikacjach książkowych, czasopismach naukowych lub branżowych nawiązujące do kontekstu badania.

Z kolei zadaniem panelu ekspertów była dyskusja nad projektem Strategii (w szczególności w zakresie wymiaru finansowego i systemu realizacji) oraz nad materiałem zgromadzonym przez Zespół badawczy.

Warsztaty konsultacyjno-projektowe

Uzupełnieniem wymienionych i opisanych wyżej metod badawczych były dwa warsztaty konsultacyjno-projektowe z udziałem przedstawicieli zespołu badawczego oraz przedstawicieli Departamentu Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu.

Przedmiotowe badanie miało na celu udzielenie odpowiedzi na kilka kluczowych pytań ewaluacyjnych ujętych w SOPZ. Poniższa tabela prezentuje przyporządkowanie metod i technik badawczych do pytań badawczych wraz z uzasadnieniem doboru danej metody/techniki.

Tabela 1. Powiązanie pytań badawczych z metodami badawczymi

Kryterium ewaluacyjne	Pytanie badawcze	Metody badawcze	Uzasadnienie
Spójność wewnętrzna i zewnętrzna	Czy poszczególne elementy projektu Strategii są ze sobą spójne? Jeśli nie, gdzie występują niespójności i jaki powinien być zakres zmian	Badania gabinetowe	Identyfikacja spójności zapisów projektu Strategii, zarówno w ujęciu wewnętrznym, jak i zewnętrznym wymagała uchwycenia kontekstu programowego zawartego w różnego rodzaju dokumentach programowych. W tym celu w ramach badania gabinetowego zostały poddane analizie dokumenty strategiczne i programowe na poziomie ponadregionalnym, krajowym czy unijnym. W ostatnim ze wskazanych kontekstów analizy istotne było zidentyfikowanie powiązań z wizją rozwojową planowaną w ramach perspektywy finansowej 2021-2027, co ma znaczenie z punktu widzenia pozyskiwania finansowania na działania przewidziane projektem Strategii.
	Czy cele rozwojowe wskazane w projekcie Strategii oraz zaproponowany model rozwoju, wpisują się w założenia istotnych dokumentów na poziomie unijnym, w szczególności dotyczących perspektywy finansowej 2021-2027? Czy występują sprzeczności w zapisach tych dokumentów? Jeśli tak, to jakie zmiany należy wprowadzić do zapisów projektu Strategii?		
	Czy cele rozwojowe wskazane w projekcie Strategii, w tym zaproponowany model rozwoju są spójne z najważniejszymi dokumentami strategicznymi i programowymi na poziomie krajowym? Jeśli nie, to w jakim zakresie występuje brak spójności i jakie zmiany należy wprowadzić, aby zachować spójność z tymi dokumentami?		
Przewidywana skuteczność	Czy zaproponowany w projekcie Strategii system realizacji umożliwi osiągnięcie celów rozwojowych? Czy, a jeśli tak, to jakie należy brać pod uwagę zagrożenia realizacji celów rozwojowych wskazanych w projekcie Strategii? W jaki sposób można przeciwdziałać tym zagrożeniom?	Badania gabinetowe Panel ekspertów	Istotnym aspektem programowania strategicznego jest skuteczne oddziaływanie na zidentyfikowane uwarunkowania i potrzeby rozwojowe. Identyfikacja zdolności zaprogramowanego systemu realizacji do osiągnięcia założonych celów rozwojowych wymagała dokonania analizy kontekstu regionalnego i ponadregionalnego, który będzie towarzyszyć wdrażaniu strategii. Istotnym źródłem informacji były w tym przypadku diagnozy i analizy dotyczące potrzeb i uwarunkowań rozwojowych Wielkopolski, jak również dotyczące trendów rozwojowych na poziomie krajowym i unijnym. Z uwagi na złożoność i wieloaspektowość zagadnień związanych z analizą skuteczności były one poddane pod dyskusję również w ramach panelu ekspertów.
	Czy zaprojektowany system monitorowania Strategii umożliwi obserwowanie postępów w realizacji założonych celów rozwojowych? Jeśli nie, to w jakim zakresie należy uzupełnić system monitorowania?		

Kryterium ewaluacyjne	Pytanie badawcze	Metody badawcze	Uzasadnienie
Przewidywana efektywność	Czy zaprojektowany wymiar finansowy Strategii pozwoli na uzyskanie spodziewanych efektów realizacji celów rozwojowych? Jeśli nie, to jaki powinien być zakres zmian?	Badania gabinetowe Panel ekspertów	W przypadku oceny efektywności została dokonana ocena prawdopodobieństwa realizacji celów rozwojowych Strategii na poziomie dofinansowania przyjętym z poprzednich lat i wynikającym z prognozy finansowej. Wykorzystane zostały w tym celu materiały dotyczące budżetu województwa umożliwiając oszacowanie potencjału finansowego regionu w kontekście planowanych działań. Uzupełnieniem niezbędnej do tego celu analizy stosownych źródeł informacji były dyskusja w gronie ekspertów.

Opracowanie raportu ewaluacyjnego i odpowiedź na poszczególne pytania badawcze obejmowały z punktu widzenia konsekwencji zastosowania metod badawczych trzy fazy: **konfigurację, eksplorację oraz diagnozę**.

W ramach fazy konfiguracyjnej została przeprowadzona wstępna selekcja źródeł informacji, jak również opracowana koncepcja realizacji badania. Faza konfiguracyjna będzie stanowiła podstawę do realizacji kolejnej fazy badania, którą w niniejszym badaniu będzie tzw. eksploracja.

W ramach fazy eksploracyjnej został przygotowany materiał badawczy umożliwiający analizę prowadzącą do udzielenia odpowiedzi na poszczególne pytania badawcze, a w konsekwencji do wnioskowania i opracowywania rekomendacji oraz udzielenia odpowiedzi na poszczególne pytania ewaluacyjne. W ramach tej fazy badania odbył się panel ekspercki, jak również został zrealizowany pierwszy z warsztatów konsultacyjno-projektowych, w trakcie którego poddano pod dyskusję materiał badawczy zgromadzony na etapie analizy danych zastanych oraz wynikające z niego wstępne wnioski. Przedmiotem dyskusji w trakcie warsztatu było także omówienie kierunków dalszej analizy prowadzonej na potrzeby opracowywanego raportu końcowego z badania.

Etap diagnostyczny obejmował dalszą analizę materiału badawczego i skupiał się na opracowaniu Raportu Końcowego. W jej trakcie został również zrealizowany drugi warsztat konsultacyjno-projektowy, którego przedmiotem był zgromadzony materiał badawczy, a także wyniki oraz wnioski z badania zawarte w projekcie Raportu końcowego.

III. Ocena spójności projektu Strategii

Analiza spójności projektu SRWW 2030 będzie się odbywać na dwóch poziomach: wewnętrznej, dotyczącej konstrukcji samego dokumentu, jak i zewnętrznej, zakładającej powiązania planowanej interwencji z politykami publicznymi, zarówno krajową, jak i UE. Pierwszy z kontekstów jest istotny z punktu widzenia uzyskania poprawności konstrukcyjnej dokumentu, jak również umożliwienia prawidłowego odbioru i zrozumienia kontekstu zaplanowanej interwencji. Z kolei powiązanie z politykami zewnętrznymi jest istotne z uwagi na konieczność zapewnienia powiązań z celami rozwojowymi na poziomie kraju i wspólnotowymi, co przesądza o możliwości uzyskania finansowania zewnętrznego dla realizowanych projektów rozwojowych (np. w ramach Kontraktu Terytorialnego²).

2.1. Spójność wewnętrzną zapisów strategii

Spójność wewnętrzną zapisów strategii należy rozpatrywać jako relację poszczególnych jej elementów zapewniającą logiczny ciąg przyczynowo-skutkowy pomiędzy poszczególnymi jej elementami. Prowadzona analiza powinna doprowadzić do udzielenia odpowiedzi na kluczowe pytanie: czy wyzwania rozwojowe, wizja, misja, cele rozwojowe i kierunki interwencji zostały ze sobą spójnie powiązane?

Rysunek 1. Układ przyczynowo-skutkowy oceny spójności wewnętrznej Projektu SRWW 2030

Powiązania wizji rozwoju i wyzwań rozwojowych

W Projekcie SRWW 2030 wizja została sformułowana w następujący sposób:

Wielkopolska w 2030 to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.

Wizja w ramach Projektu SRWW 2030 jest rozpatrywana w kontekście jej składowych:

- Wielkopolska przodująca w kraju i licząca się w Europie;
- Wielkopolska świadoma dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego;
- Wielkopolska zrównoważona i spójna terytorialnie;
- Wielkopolska otwarta na nowe idee i ludzi;

² Art. 14m ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2006 nr 227 poz. 1658) z późn. zm.

- Wielkopolska silna nowoczesną gospodarką i wiedzą swoich mieszkańców;
- Wielkopolska zapewniająca dobry poziom życia mieszkańcom.

Biorąc pod uwagę te składowe dokonano identyfikacji powiązań wizji rozwoju Wielkopolski z kluczowymi wyzwaniami dla regionu wyznaczonymi w oparciu o część diagnostyczną projektu SRWW 2030. Jak wynika z tabeli 1 tego rodzaju powiązania występują w przypadku każdego z elementów wizji oraz wyzwań rozwojowych, które zresztą zostały wskazane w projekcie SRWW 2030 (str. 51). Warto jednak zwrócić uwagę na to, że powiązania mogą mieć różnorodny charakter i polegać nie tylko na występowaniu bezpośrednich związków, ale także pośrednich powiązań i wzajemnych wpływów.

Tabela 2. Bezpośrednie i pośrednie³ powiązania wizji rozwoju z wyzwaniami rozwojowymi dla Wielkopolski zidentyfikowanymi w SRWW 2030

Wizja SRWW 2030	Wyzwania rozwojowe							
	1. Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki	2. Rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego	3. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych	4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego	5. Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego	6. Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu	7. Przeciwdziałanie i zmniejszenie nierówności terytorialnych	8. Zwiększenie efektywności zarządzania regionem
Wielkopolska przodująca w kraju i licząca się w Europie	+	+	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)
Wielkopolska świadoma dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego			+	+	+	+		(+)
Wielkopolska zrównoważona i spójna terytorialnie			(+)				+	+
Wielkopolska otwarta na nowe idee i ludzi		(+)	+	+				(+)
Wielkopolska silna nowoczesną gospodarką i wiedzą swoich mieszkańców	+	+	(+)					(+)
Wielkopolska zapewniająca dobry poziom życia mieszkańcom	(+)		(+)	(+)	+	+	(+)	(+)

Źródło: opracowanie własne

Taka sytuacja może być identyfikowana chociażby w odniesieniu do wyzwania 3 (*Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych*). W tym przypadku powiązania należy rozpatrywać w kategoriach horyzontalnych odnosząc je w zasadzie do każdego z elementów wizji. Procesy demograficzne podlegają bowiem oddziaływaniu różnego rodzaju zjawisk społecznych i gospodarczych, które można utożsamiać z szeroko rozumianą jakością życia. Mówimy zatem nie tylko o rynku pracy, ale także dostępności do wszelkich usług społecznych odpowiedniej jakości, dostępności

³ Powiązania bezpośrednie zostały oznaczone znakiem +, z kolei pośrednie znakiem (+)

wszelkiego rodzaju infrastruktury czy atrakcyjności środowiska przyrodniczego. Spektrum czynników jest oczywiście szersze i bez wątpienia mają one związek z każdym z elementów wizji rozwojowej.

Podobne szerokie oddziaływanie, w dużej mierze bazujące na pośrednich związkach, jest dostrzegane w przypadku wyzwania 8 (*Zwiększenie efektywności zarządzania regionem*). Procesy zarządcze mają bowiem w swoim założeniu oddziaływanie wieloaspektowe i dotyczą każdego z obszarów rozwojowych. Podejmowane decyzje administracyjne, spójne planowanie strategiczne na różnych szczeblach administracji samorządowej czy dostępność finansowania procesów rozwojowych umożliwiają samorządowym realizację ustawowego zadania, jakim jest prowadzenie polityki rozwoju, mającej na celu tworzenie warunków dla poprawy jakości życia lokalnej społeczności. Nawiązuje to do idei rozwoju zrównoważonego. W szerokim rozumieniu oznacza ona strategię poprawy jakości życia. Z kolei zapewnienie dobrego poziomu życia mieszkańcom Wielkopolski – poza istotnymi kwestiami poszanowania środowiska czy przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatycznych – to wszak pochodna silnej pozycji gospodarczej (wysokiej jakości i dobrze płatne miejsca pracy), dostępności usług społecznych czy odpowiedniej dystrybucji środków rozwojowych, na co wpływają procesy zarządcze na różnych szczeblach administracji samorządowej.

W przypadku wyzwań rozwojowych powiązania z elementami wizji również występują, choć nie mają charakteru przekrojowego, jak wyżej opisane:

- Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki (Wyzwanie 1) poza wspomnianym wyżej wpływem na podnoszenie jakości życia Wielkopolan ma także oddziaływanie strategiczne wzmacniając pozycję Wielkopolski jako regionu o silnej pozycji zarówno w kraju, jak i UE;
- Rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego (Wyzwanie 2) to działanie niezbędne w warunkach gospodarki opartej na wiedzy. To warunek niezbędny dla rozwoju gospodarczego, ale i kształtowania potencjału mieszkańców Wielkopolski jako ludzi otwartych na nowe idee. Ostatni element ma z kolei charakter inspiracyjny o silnym potencjale prorozwojowym;
- Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego (Wyzwanie 4) to działania bazowe, które mają wpływ na zdolność ludzi do uczenia się i rozwoju, co z kolei przekłada się na możliwości rozwojowe w obszarze gospodarczym, buduje tożsamość regionalną czy absorbcję nowych idei i wzorców;
- Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego (Wyzwanie 5) oraz Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu (Wyzwanie 6) to z kolei odpowiedź na zyskujące na znaczeniu postulaty mające na celu przeciwdziałanie degradacji środowiska naturalnego. Jakkolwiek współczesny rozwój gospodarczy bazuje w większym stopniu na wiedzy niż eksploatacji zasobów przyrodniczych, to jednak nienaruszone (bądź naruszone w ograniczonym stopniu) środowisko jest podstawą dobrej jakości życia w różnych jego odsłonach;
- Przeciwdziałanie i zmniejszenie nierówności terytorialnych (Wyzwanie 7) jest wyzwaniem, które ma na celu osiągnięcie zrównoważonego rozwoju na całym obszarze i przeciwdziałania różnego rodzaju wykluczeniem (transportowym, cyfrowym, w dostępie do usług społecznych

etc.). Dysproporcje rozwojowe prowadzi do dezintegracji społecznej i terytorialnej skutkując chociażby migracjami do miejsc oferującym lepsze warunki życia.

Jak wynika z powyższej analizy kontekst zależności pomiędzy wyzwaniami rozwojowymi oraz wizją rozwoju Wielkopolski jest bardzo szeroki. Dodatkowo można na niego patrzeć w sposób przekrojowy, bowiem zależności pomiędzy poszczególnymi parami wyzwań i elementów strategii wywołują efekty również w innych.

Powiązania misji Strategii i wyzwań rozwojowych

W SRWW 2030 misja została sformułowana w następujący sposób:

Samorząd Województwa umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.

Analizując powiązania misji z wyzwaniami rozwojowymi należy ponownie podkreślić wielowymiarowość oddziaływania. Nakreślony pożądany trend rozwojowy jest pochodną oddziaływania szeregu aspektów. Nie powinno się bowiem utożsamiać prób budowania silnej pozycji z oddziaływaniem w obrębie jednego aspektu, zwłaszcza w kontekście przyjętego nadrzędnego paradygmatu zrównoważonego rozwoju. Analiza powiązań zapisów misji z wyzwaniami rozwojowymi (Tabela 3) wyznaczającymi strategiczne kierunki interwencji pozwala stwierdzić, że tego rodzaju powiązania występują:

- Umocnienie krajowej i europejskiej pozycji Wielkopolski będzie wymagało sprostania wszystkim wyzwaniom. Rozwój gospodarczy i społeczny są kluczowymi aspektami wpływającymi na wskazany w misji aspekt w stopniu bezpośrednim, i z pewnością najsilniejszymi. To pozycja gospodarcza przesądza jednak o roli jaką odgrywają poszczególne regiony czy kraje, z kolei kapitał społeczny jest tym, co napędza współczesne gospodarki. Pozostałe z wyzwań (demograficznych, klimatycznych czy administracyjnych) wspomagają procesy rozwoju gospodarczego czy społecznego stanowiąc dla nich bazę;
- Rozwój potencjału społecznego i gospodarczego Wielkopolski to oczywiście efekt bezpośredniego sprostania wyzwaniom 1 i 2, choć należy mieć na uwadze również przeciwdziałanie negatywnym procesom demograficznym, jak również wzmacnianie potencjału administracji samorządowej;
- Podniesienie poziomu życia to oczywiście w dużej mierze efekt oddziaływania czynników o charakterze materialnym (dobrze płatne miejsca pracy czy dobre warunki prowadzenia działalności gospodarczych), ale nie należy w tym kontekście zapominać o jakości miejsca do życia, która w dużej mierze (poza oczywiście dostępem do niezbędnej infrastruktury) definiuje środowisko przyrodnicze niedoświadczające efektów postępujących zmian klimatycznych;
- Ochrona i odtwarzanie zasobów przyrodniczych i kulturowych to efekt sprostania wyzwaniom związanym z ochroną dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, jak również oddziaływania na

efekty zmian klimatycznych. Nie bez znaczenie w tym kontekście może być podniesienie efektywności zarządzania regionem;

- Zrównoważony rozwój to między innymi podstawa do ograniczania migracji osób poszukujących miejsc do lepszej jakości życia czy pracy. W bezpośrednim wymiarze oznacza to sprostanie wyzwaniom związanym z przeciwdziałaniem i zmniejszeniem nierówności terytorialnych oraz zwiększeniem efektywności administracji samorządowej.

Tabela 3. Bezpośrednie i pośrednie⁴ powiązania misji Wielkopolski z wyzwaniami rozwojowymi dla Wielkopolski zidentyfikowanymi w SRWW 2030+

Misja SRWW 2030	Wyzwanie 1. Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki	Wyzwanie 2. Rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego	Wyzwanie 3. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych	Wyzwanie 4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego	Wyzwanie 5. Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego	Wyzwanie 6. Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu	Wyzwanie 7. Przeciwdziałanie i zmniejszenie nierówności terytorialnych	Wyzwanie 8. Zwiększenie efektywności zarządzania regionem
Samorząd Województwa umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski	+	+	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)
Samorząd Województwa rozwija potencjał społeczny i gospodarczy Wielkopolski	+	+	(+)					(+)
Samorząd Województwa podnosi poziom życia mieszkańców	+		(+)	(+)	+	+	(+)	(+)
Samorząd Województwa dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu				+	+	+		(+)
Samorząd Województwa zarządza regionem w myśl zasad zrównoważonego rozwoju			(+)				+	+

Źródło: opracowanie własne

Poza opisanymi wyżej bezpośrednimi i pośrednimi powiązaniem pomiędzy poszczególnymi wyzwaniami oraz elementami misji można również wskazać na powiązania przekrojowe. I tak osiągnięcie mocnej pozycji Wielkopolski na arenie krajowej czy międzynarodowej będzie możliwe nie tylko dzięki silnej gospodarce. W dobie rosnącego znaczenia roli społeczeństwa obywatelskiego, jako motoru procesów rozwojowych, konieczne jest uwzględnianie różnych aspektów, również odnoszących się do procesów społecznych czy kształtowania dobrych warunków do życia. Konkurencja odbywa się bowiem nie tylko przez pryzmat procesów gospodarczych, ale przybiera także postać swoistej konkurencji między regionami czy miastami w kształtowaniu wysokiej jakości życia dla swoich

⁴ Powiązania bezpośrednie zostały oznaczone znakiem +, z kolei pośrednie znakiem (+)

mieszkańców. Proponowane w misji podejście do kształtowania pozycji konkurencyjnej jest zgodne z coraz powszechniejszym podejściem stosowanym w marketingu terytorialnym traktującym miasta i regiony jako megaprodukty cechujące się wysokim stopniem złożoności.⁵ Dodatkowo podkreśla się, że jednostki przestrzenne w pewnych sferach nie różnią się w działaniu od przedsiębiorstw. Jedne i drugie są nastawione na zwiększenie efektywności działania oraz zorientowane na klienta (wewnętrznego i zewnętrznego), na którego potrzeby tworzą produkty i usługi.⁶

Powiązania celów i wyzwań rozwojowych

Fundamentalna dla opracowywanej koncepcji rozwoju Wielkopolski kwestia zidentyfikowanych wyzwań rozwojowych wiąże się również z celami rozwojowymi. W poniższej tabeli (tabela 4.) wskazano zidentyfikowane bezpośrednio i pośrednio powiązania, które unaoczniają spójność zapisów analizowanego dokumentu, tym niemniej, podobnie jak miało to miejsce przy wizji, należy mieć również na uwadze powiązania pośrednie. Mówimy bowiem o strategii wpływającej na szeroko rozumiany ekosystem społeczno-gospodarczy⁷, w których poszczególne elementy wpływają na inne. W tym ujęciu, choć realizacja celu 2.2. *Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom* jest bezpośrednio powiązana z wyzwaniem 2, 4 i 5, to jednak bez oddziaływania na konkurencyjność gospodarki budującej finansowy potencjał administracji samorządowej do podejmowania określonych przedsięwzięć aktywizacyjnych (wpływy z podatków PIT i CIT – por. rozdział V Ocena efektywności projektu Strategii) możliwości oddziaływania na pozostałe obszary przewidziane strategią byłyby utrudnione. Dotyczy to właśnie w dużym stopniu wszelkiego rodzaju działań wpisujących się w założenia inkluzji społecznej będącej jednym z filarów rozwoju inkluzywnego, czyli jednej z zasad horyzontalnych przenikających przez wszystkie cele strategiczne (por. SRWW 2030, str. 53-54).

Tabela 4. Bezpośrednie i pośrednie⁸ powiązania celów rozwojowych SRWW 2030 z wyzwaniami rozwojowymi dla Wielkopolski

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Wyzwanie 1. Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki	Wyzwanie 2. Rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego	Wyzwanie 3. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych	Wyzwanie 4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego	Wyzwanie 5. Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego	Wyzwanie 6. Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu	Wyzwanie 7. Przeciwdziałanie i zmniejszenie nierówności terytorialnych	Wyzwanie 8. Zwiększenie efektywności zarządzania regionem
Wzrost gospodarczy	1.1. Zwiększenie innowacyjności i	+	(+)						

⁵ Por. T. Markowski, 2006, Marketing miasta, [w:] T. Markowski, red., Marketing terytorialny, Polska Akademia Nauk Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa, str. 95

⁶ A. Sekuła, 2008, Marketing terytorialny [w:] Z. Strzelecki, red., Gospodarka regionalna i lokalna, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa, str. 270

⁷ Peltoniemi M., 2005, *Business Ecosystem: A Conceptual Model of an Organization Population from the Perspectives of Complexity and Evolution*, e-BRC Research Reports, 18, s. 54-56

⁸ Powiązania bezpośrednio zostały oznaczone znakiem +, z kolei pośrednie znakiem (+)

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Wyzwanie 1. Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki	Wyzwanie 2. Rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego	Wyzwanie 3. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych	Wyzwanie 4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego	Wyzwanie 5. Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego	Wyzwanie 6. Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu	Wyzwanie 7. Przeciwdziałanie i zmniejszenie nierówności terytorialnych	Wyzwanie 8. Zwiększenie efektywności zarządzania regionem
Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców	konkurencyjności gospodarki regionu								
	1.2. Utrzymanie wysokiego poziomu zatrudnienia	+	(+)						
	1.3. Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy		+		(+)				
Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu	2.1. Rozwój Wielkopolski świadomy demograficznie			+	(+)				
	2.2. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom		(+)		+	(+)			
	2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu		+		(+)				
Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski	3.1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej województwa							+	
	3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski					+	+		
	3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej					(+)	(+)		
Wzrost skuteczności Wielkopolskich	4.1. Rozwój zdolności zarządczych i							+	+

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Wyzwanie 1. Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki	Wyzwanie 2. Rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego	Wyzwanie 3. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych	Wyzwanie 4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego	Wyzwanie 5. Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego	Wyzwanie 6. Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu	Wyzwanie 7. Przeciwdziałanie i zmniejszenie nierówności terytorialnych	Wyzwanie 8. Zwiększenie efektywności zarządzania regionem
instytucji i sprawności zarządzania regionem	świadczania usług								
	4.2. Wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju								+

Źródło: opracowanie własne

Rozwinięciem celów operacyjnych są kluczowe kierunki interwencji. Dodatkowo również dokonano próby powiązań z pakietami działań, jakkolwiek założeniem przyjętym na etapie opracowania Projektu SRWW 2030 było nadanie pakietom działań charakteru wytycznych zgrupowanych po to, aby ułatwić efektywne zarządzanie i osiąganie celów strategicznych (por. SRWW 2030, str. 50). Co do zasady system zależności oparty jest na czytelnych przesłankach. Przy czym należy podkreślić, że na obecnym etapie analizy ocena odnosi się do identyfikacji powiązań strukturalnych. Na podstawie dokonanego zestawienia (por. tabela 5), jak również mając na uwadze wnioski z analizy powiązań pomiędzy wyzwaniami rozwojowymi, a wizją, misją i celami strategicznymi (tabele 2-4) można uznać, że zaproponowane kierunki interwencji oraz pakiety działań pozwolą oddziaływać na kluczowe z punktu widzenia Wielkopolski potrzeby rozwojowe. W kontekście spójności wewnętrznej na szczególną uwagę zasługuje zatem czytelny układ poszczególnych elementów strategii ułatwiający identyfikację występujących między nimi powiązań. Ocena ta znajduje potwierdzenie również w opinii uczestników panelu eksperckiego.

(...) kluczowym elementem tej strategii jest włączenie tych różnych podmiotów, co świadczy też o zintegrowaniu działań, które powinny jakby być realizowane na potrzeby strategii, która w założeniu jest strategią zintegrowaną. Więc tutaj się okazuje, że te pakiety, one mają taki właśnie charakter.

Niezależnie od poprawności konstrukcyjnej proponowanej struktury dokumentu wydaje się pożądanym wyraźniejsze podkreślenie horyzontalnego charakteru oddziaływania pakietów działań. Jest to istotne chociażby z punktu widzenia administracji samorządowej niższego szczebla opracowującej (zintegrowane) strategię rozwojową dla gmin, powiatów czy związków funkcjonalnych, a więc podmiotów administracji samorządowej, których plany strategiczne powinny się wpisywać w założenia rozwojowe strategii rozwoju województwa. Jak wynika z tabeli 5 wyszczególnione pakiety działań wykazują bezpośrednie powiązania z określonymi kierunkami interwencji i celami operacyjnymi. Jeśli jednak weźmiemy pod uwagę ich przekrojowe oddziaływania mające na celu,

zgodnie z założeniem projektu SRWW 2030, pobudzenie innych działań wówczas spójność wewnętrzna ewaluowanego dokumentu nabierze dodatkowego kontekstu. Należy bowiem mieć na uwadze, że poszczególne z działań mają charakter komplementarny wobec innych wzmacniając ich efekty, np.:

- Pakiet działań „Edukacja dla Wielkopolski”: przyporządkowane do celu operacyjnego 1.3 ma znaczenie również z punktu widzenia postulatów odnoszących się do rozwoju gospodarczego (cel operacyjny 1.1) czy rynku pracy (cel operacyjny 1.2);
- Pakiet działań „Rozwój ekonomii społecznej w Wielkopolsce” wprost dedykowany wyzwaniom związanym z przeciwdziałaniem marginalizacji i wykluczeniom (cel operacyjny 2.2) ma również swoje implikacje dla osiągnięcia efektów zatrudnieniowych (cel operacyjny 1.2);
- Pakiety działań przypisane do celu operacyjnego 2.3 (*Dziedzictwo kulturowe Wielkopolski* oraz *Wykorzystanie potencjału turystycznego Wielkopolski*) mają również swoje powiązania z kierunkami interwencji przewidzianymi dla celów operacyjnych powiązanych z oddziaływaniem na gospodarkę (1.1-1.3), ale mogą też bazować na projektach realizowanych w ramach działań prowadzących do rozwoju ekonomii społecznej.

Powyższe przykłady są ilustracją potwierdzającą horyzontalny charakter pakietów działań. Zważając na powyższe wydaje się jednak, że aspekt ten powinien w sposób bardziej wyraźny zostać podkreślony w ramach SRWW 2030 nie pozostawiając odbiorcom wątpliwości co do sposobu interpretacji proponowanego sposobu oddziaływania.

Tabela 5. Powiązania celów rozwojowych SRWW 2030 z kluczowymi kierunkami i pakietami działań

Cele operacyjne	Kluczowe kierunki interwencji	Pakiety działań
1.1. Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój inicjatyw opartych o współpracę nauki i biznesu • Rozwój sieci i kooperacji w gospodarce regionu, profesjonalizacja usług IOB • Reindustrializacja regionalnej gospodarki • Rozwój sektora rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego • Zwiększanie innowacyjności i umiędzynarodowienia MŚP 	<ul style="list-style-type: none"> • Nauka blisko biznesu, biznes blisko nauki • Wielkopolskie klastry • Profesjonalne Otoczenie Biznesu • Wielkopolskie rolnictwo
1.2. Utrzymanie wysokiego poziomu zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie miejsc pracy wysokiej jakości • Aktywizacja niewykorzystanych zasobów pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • Wielkopolski rynek pracy
1.3. Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa jakości edukacji i kształcenia, w tym dopasowanie do potrzeb rynku pracy • Wzrost kompetencji osób dorosłych i ich udziału w kształceniu ustawicznym • Nowoczesna infrastruktura dla edukacji, w tym TIK 	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacja dla Wielkopolski (Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@ 2030; Poprawa dostępu do kształcenia zawodowego, w tym dualnego; Kształcenie i doskonalenie kadry pedagogicznej)
2.1. Rozwój Wielkopolski świadomy demograficznie	<ul style="list-style-type: none"> • Wzmacnianie potencjału demograficznego i funkcji rodziny • Rozwój srebrnej gospodarki • Wzrost atrakcyjności osiedleńczej regionu • Promocja zdrowego stylu życia, rozwój opieki i infrastruktury zdrowotnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Zdrowie dla Wielkopolan • Wielkopolskie Centrum Zdrowia Dziecka; • Zintegrowany Wielodyscyplinarny System Profilaktyki, Diagnostyki i Leczenia Chorób Nowotworowych w Polsce Zachodniej (Protonoterapia, innowacja i rozwój onkologii: INPRONKO) • Realizacja programów dotyczących profilaktyki zdrowotnej
2.2. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa dostępu i standardów usług oraz funkcjonowania infrastruktury społecznej • Wyrównywanie szans edukacyjnych • Rozwijanie sektora ekonomii społecznej i solidarnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Nowoczesne usługi społeczne • Rozwój ekonomii społecznej w Wielkopolsce
2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu	<ul style="list-style-type: none"> • Kształtowanie i wzmacnianie postaw prospołecznych, równościowych, innowacyjnych, w tym rozwój innowacji społecznych • Wzmacnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury • Rozwój przemysłu czasu wolnego 	<ul style="list-style-type: none"> • Dziedzictwo kulturowe Wielkopolski (Rozwój wielkopolskich instytucji kultury; Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego) • Wykorzystanie potencjału turystycznego Wielkopolski (Wielka Pętla Wielkopolski, Wielkopolska BIKE)
3.1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej województwa	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój transportu drogowego i ekomobilności • Rozwój zintegrowanego transportu zbiorowego, w tym kolejowego • Rozwój regionalnego Portu Lotniczego Poznań-Ławica • Rozwój działalności logistycznej • Zagospodarowanie dróg wodnych dla celów turystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój infrastruktury drogowej o charakterze krajowym • Rozwój infrastruktury drogowej o charakterze wojewódzkim • Rozwój pozostałej infrastruktury drogowej • Wielkopolski transport zbiorowy • Transport lotniczy w Wielkopolsce

Cele operacyjne	Kluczowe kierunki interwencji	Pakiety działań
3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększanie i ochrona zasobów wód oraz poprawa ich jakości • Poprawa jakości powietrza • Poprawa funkcjonowania gospodarki odpadami • Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu, w tym zasobów leśnych oraz zapewnienie trwałości i ciągłości systemu przyrodniczego • Poprawa przyrodniczych warunków dla rolnictwa • Rozwijanie świadomości ekologicznej i kształtowanie postaw ekologicznych społeczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Woda dla Wielkopolski • Dobra jakość powietrza i czysta energia dla Wielkopolski • Nowoczesna gospodarka odpadami o obiegu zamkniętym • Wielkopolska wolna od azbestu • Poprawa funkcjonowania systemu zabezpieczenia i reagowania na zagrożenia
3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie wykorzystania alternatywnych źródeł energii, w tym OZE i wodoru • Optymalizacja gospodarowania energią • Zapewnienie stabilnych dostaw paliw i energii 	<ul style="list-style-type: none"> • Dobra jakość powietrza i czysta energia dla Wielkopolski
4.1. Rozwój zdolności zarządczych i świadczenia usług	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost wykorzystania nowoczesnych technologii w usługach • Wzrost kompetencji kadr instytucji publicznych • Rozwój współzarządzania, z wykorzystaniem metod partycypacji społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • e-Wielkopolska – informatyzacja usług publicznych • Rozwój obszarów wiejskich w Wielkopolsce (Wielkopolska Odnowa Wsi; Wielkopolska Akademia Liderów Wiejskich; Infrastruktura na obszarach wiejskich)
4.2. Wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> • Wzmacnianie instrumentów programowych i doskonalenie systemów wdrażania • Rozwój instrumentów terytorialnych • Wzrost rangi i rozwijanie współpracy regionu na arenie międzynarodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa i wzmocnienie regionalnego systemu finansowania projektów rozwojowych w województwie wielkopolskim, z uwzględnieniem środków zwróconych z instrumentów finansowych perspektywy finansowej 2007-2013 i 2014-2020 (w oparciu o program rozwoju oraz WRPO 2021+) • Transformacja Wielkopolski Wschodniej • Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

Źródło: opracowanie własne

2.2. Spójność zapisów strategii z istotnymi dokumentami na poziomie unijnym

Przy opracowywaniu projektu Strategii Wielkopolska 2030 poza zachowaniem wewnętrznej spójności dążono do uzyskania powiązań z założeniami polityki UE. Założenie to ma swoje uzasadnienie w dwóch kontekstach: formalnym i pozaformalnym. Uzyskanie zgodności założeń rozwojowych dla Wielkopolski z celami strategicznymi przewidzianymi dla Unii Europejskiej wpłynie na możliwości pozyskiwania źródeł finansowania dla przewidzianych w SRWW 2030 kierunków interwencji i pakietów działań. W dalszej kolejności także do uszczegółowień wynikających z planów operacyjno-wdrożeniowych. Poza bezpośrednim przełożeniem na zgodność polityk przesądzającą o możliwości aplikowania o fundusze rozwojowe istotny, może nawet istotniejszy, jest kontekst konkurencyjności na rynku międzynarodowym. Zmiany dokonujące się we współczesnej gospodarce światowej, takie jak globalizacja, internacjonalizacja, regionalizacja i procesy integracyjne, doprowadziły w ciągu ostatnich kilku dekad do wzrostu znaczenia międzynarodowej konkurencyjności gospodarki.⁹ Rozpatrując znaczącą rolę UE w gospodarce globalnej (kluczowa pozycja pod względem potencjału PKB, wielkości rynku oraz udziału w światowym eksporcie towarów i usług)¹⁰ wpisanie planów rozwojowych w koncepcję strategiczną bloku polityczno-gospodarczego z jednej strony wzmacnia samą Unię Europejską, z drugiej natomiast pozwala regionowi zdyskontować korzyści płynące z członkostwa w strukturze do budowania własnej przewagi konkurencyjnej.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego....¹¹ wskazuje pięć podstawowych celów polityki europejskiej. Zestawione z celami SRWW 2030 (tabela 6) ujawniają, że interwencja zaplanowana w ramach strategicznego rozwoju Wielkopolski wpisuje się w te założenia.

⁹ R. Wosiek, 2016, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki – aspekty teoretyczne*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Nr 269

¹⁰ Por. B. Mucha-Leszko, M. Kąkol, 2012, *Pozycja i rola Unii Europejskiej w globalnym układzie sił gospodarczych*, [w:] Wyzwania gospodarki globalnej, Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego, nr 31 str. 295

¹¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu i Migracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu na rzecz Zarządzania Granicami i Wiz (wraz z załącznikami) COM (2018) 375

Tabela 6. Cele strategiczne SRWW 2030 roku a podstawowe cele polityki europejskiej

		Cele polityki europejskiej				
		Bardziej inteligentna Europa – innowacyjna i inteligentna transformacja gospodarcza	Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa	Lepiej połączona Europa – mobilność i regionalne połączenia teleinformatyczne	Europa o silniejszym wymiarze społecznym – wdrażanie Europejskiego filaru praw socjalnych	Europa bliżej obywateli – zrównoważony i zintegrowany rozwój obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych
Cele strategiczne w projekcie SRWW 2030	Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców	+				
	Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu				+	
	Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski		+	+		
	Wzrost skuteczności Wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem					+

Źródło: opracowanie własne

W dokumencie (s. 22-33, Załącznik IV) określono również warunki podstawowe, jakie muszą być spełnione na poziomie krajowym i regionalnym, aby cele polityki europejskiej były możliwe do osiągnięcia. Odwołania do wskazanych postulatów znajdziemy na poziomie wyzwań, jakie zdefiniowano dla Wielkopolski na podstawie diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej. Jak wynika z poniższej tabeli (nr 7) wszystkie wyzwania rozwojowe dla Wielkopolski korespondują z określonymi uwarunkowaniami polityki europejskiej. Warto przy tym podkreślić, że przyporządkowanie wyzwań rozwojowych odbywa się nie tylko poprzez doszukiwanie zbieżności semantycznej. Poszczególne wyzwania wykazują podobieństwo na poziomie istoty problemów, na które mają odpowiadać, choć nie zawsze da się je porównać w skali 1:1. Dobrym przykładem ilustrującym jest kwestia aktywnej polityki rynku pracy, której zakresowi odpowiadają dwa wyzwania rozwojowe dla Wielkopolski. Same w sobie odwołują się również do innych aspektów, tym niemniej obydwie dotyczą problematyki rozwoju wielkopolskiego rynku pracy. Odwrotna sytuacja jeśli chodzi o strukturę powiązań ma natomiast miejsce w przypadku dwóch uwarunkowań polityki europejskiej: wsparcia renowacji budynków mieszkalnych i niemieszkalnych z uwzględnieniem celów efektywności energetycznej oraz zwiększania udziału energetyki odnawialnej w produkcji energii. Kwestie te znajdują swój wyraz w wyzwaniu dla Wielkopolski odnoszącym się do poprawy warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego. Poruszane są w nim zarówno kwestie rozwoju i wykorzystania OZE, jak i podnoszenie efektywności energetycznej.

Tabela 7. Kluczowe warunki umożliwiające spełnienie celów polityki europejskiej a wyzwania rozwojowe dla Wielkopolski zidentyfikowane w SRWW 2030

Uwarunkowania polityki europejskiej	Wyzwania rozwojowe dla Wielkopolski
Istnienie efektywnych warunków instytucjonalnych, metod i narzędzi monitorowania realizacji celów polityki europejskiej	8. Zwiększenie efektywności zarządzania regionem
Poprawa funkcjonowania krajowych i regionalnych systemów badań naukowych i innowacji	1. Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki
Wsparcie renowacji budynków mieszkalnych i niemieszkalnych z uwzględnieniem celów efektywności energetycznej	5. Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego
Zwiększenie udziału energetyki odnawialnej w produkcji energii	
Przygotowanie planów zarządzania ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi	6. Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu
Przygotowanie planów rozwoju infrastruktury: transportowej, wodociągowej i kanalizacyjnej, gospodarki odpadami, sieci szerokopasmowych, uwzględniających cele polityki europejskiej	5. Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego
Aktywna polityka rynku pracy	2. Rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego 3. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych
Działania na rzecz równości płci, dostępu do edukacji i opieki zdrowotnej, włączenia społecznego i walki z ubóstwem, przeciwdziałania segregacji	4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego

Źródło: opracowanie własne

Środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Funduszu Spójności¹² (FS) zostaną w perspektywie 2021-2027 skoncentrowane na osiągnięciu dwóch celów polityki europejskiej: 1) wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz 2) promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetyki, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, przystosowania się do zmiany klimatu oraz zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem (s. 9, Dokument główny). Warto podkreślić, że proponowane działania mające otrzymać wsparcie z EFRR bądź Funduszu Spójności muszą przyczyniać się do realizacji wymienionych celów polityki europejskiej (s. 12, Dokument główny). Spełnienie tego warunku zapewniają zaplanowane cele rozwojowe SRWW 2030 (por. tabela 6).

Kwestie społeczne i gospodarcze związane z zatrudnieniem to najistotniejsze wyzwania diagnozowane w UE.¹³ Co więcej, wskazuje się na następujące wyzwania, z jakimi zmagają się UE: 1) niedobór umiejętności kluczowych z perspektywy rozwijającego się rynku pracy, 2) niedostatki polityki rynku pracy oraz systemów edukacji, 3) wyzwania wynikające z rozwoju nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, 4) wykluczenie społeczne, 5) niewielka mobilność pracowników (s. 1, Dokument główny). Odpowiada na nie **Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+)**, który przewiduje wspieranie działań na rzecz: 1) zwiększenia zatrudnienia, 2) poprawy jakości i wydajności pracy, 3) zwiększenia mobilności pracowników wewnątrz UE, zarówno w kontekście geograficznym (dojazdy do pracy, zmiana miejsca zamieszkania wynikająca ze zmiany miejsca pracy), jak i zawodowym (zmiana zawodu),

¹² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności (wraz z załącznikami) COM (2018) 372

¹³ Za: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) (wraz z załącznikami) COM (2018) 382

4) usprawnienia systemów kształcenia i szkolenia, 5) włączenia społecznego i zdrowia (s. 2 i 33-34, Dokument główny). Analiza przyjętych celów rozwojowych SRWW 2030 pozwala stwierdzić, że pozwalają one na dążenie w kierunku wyznaczonym przez cele EFS+, przy czym oddziaływanie to ma charakter horyzontalnym tj. nie koncentruje się tylko na kierunkach interwencji i działaniach zaplanowanych w ramach przypisanego rozwojowi społecznemu Wielkopolski celu strategicznego 2.

Dokument ten jednoznacznie sugeruje stosowanie zasad antydyskryminacyjnych, kładzie również nacisk na działania ukierunkowane na wsparcie grup dotkniętych wykluczeniem społecznym. Ogólne zapisy dotyczące otwartości i tolerancji zostały zapisane jako część wizji Wielkopolski. Konieczność przeciwdziałania dyskryminacji osób starszych, kobiet, mniejszości etnicznych, osób z niepełnosprawnościami i migrantów (wyłącznie legalnie przebywających w Wielkopolsce) zapisano w części Strategii poświęconej wyzwaniom dla Wielkopolski. Dodatkowo w ramach zasad horyzontalnych przyjęto, że będzie nią między innymi rozwój inkluzywny, którego przejawem jest m.in. poszanowanie praw człowieka oraz dążenie do spójności społecznej. W dokumencie europejskim zawarto także inne elementy będące często podstawą dyskryminacji jak: rasa, religia, światopogląd czy orientacja seksualna. Sugeruje się uzupełnienie wspomnianego katalogu o wyróżnione braki, aby katalog działań antydyskryminacyjnych w Wielkopolsce miał pełny charakter.

„Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+); COM (2018) 382” wskazuje na dwa rodzaje działań, które zostaną szczególnie zaakcentowane jeżeli chodzi o finansowanie ze środków EFS+: 1) działania na rzecz walki z ubóstwem i promowanie włączenia społecznego, oraz 2) zwiększenie możliwości zatrudnienia młodzieży. Należy podkreślić, że przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu jest jednym z celów operacyjnych analizowanej Strategii, z kolei działania ukierunkowane na wsparcie osób młodych nieaktywnych zawodowo zostały w Strategii ujęte w ramach celu operacyjnego 1.2. Dodatkowo także pojawiają się one w obrębie różnych celów i kierunków projektowanej interwencji. Aby zapewnić jeszcze większą spójność z programowymi dokumentami europejskimi, jak również ułatwić przyszłe pozyskanie środków europejskich, możliwe jest uwypuklenie konieczności aktywizacji zawodowej młodzieży (w tym zarówno kształcącej się, jak i bezrobotnej) w poszczególnych zapisach SRWW 2030, zwłaszcza w pakietach działań.

Dokument „**Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących celu «Europejska współpraca terytorialna» (Interreg) wspieranego w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz instrumentów finansowania zewnętrznego (wraz z załącznikiem); COM (2018) 374**” odnosi się do rozwoju współpracy transgranicznej, transnarodowej i morskiej. Biorąc pod uwagę założenia, tematykę oraz cele programu INTERREG, należy uznać go za istotny m.in. dla rozwijania współpracy i powiązań, poprawy integracji społecznej, poprawy wspólnego kształcenia i szkolenia oraz lepszej ochrony przed ryzykiem środowiskowym czy ryzykiem wywołanym przez człowieka.

W „Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającym przepisy dotyczące wsparcia na podstawie planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej

polityki rolnej...¹⁴ wskazuje się, że wspólna polityka rolna musi sprostać nowym wyzwaniom: zmieniająca się kondycja sektora rolnego, wzrost wielofunkcyjności obszarów wiejskich w UE, konsekwencje dla obszarów wiejskich wszelkich działań związanych z ochroną środowiska, jak również z łagodzeniem zmian klimatycznych. Efektem wspólnej polityki rolnej ma być w pełni zrównoważone rolnictwo będące integralnym elementem dynamicznie rozwijających się obszarów wiejskich, zaopatrujące konsumentów UE w bezpieczną żywność. Wskazano, że wspólna polityka rolna zorientowana na wymienione wyżej cele jest efektem narastających korzyści powiązania sektora rolnego i rozwoju obszarów wiejskich z badaniami naukowymi, innowacjami i doradztwem (s. 1-2, Dokument główny). Szczegółowe, nowe cele wspólnej polityki rolnej w perspektywie 2021-2027 to:

- zapewnienie godziwych dochodów gospodarstw rolnych,
- bezpieczeństwo żywnościowe UE,
- orientacja produkcji rolnej na rynek i konkurencyjność poprzez wykorzystanie efektów prac badawczych, technologii i cyfryzacji,
- poprawa gospodarstw rolnych w łańcuchu wartości,
- uwzględnienie postulatów klimatycznych, ekologicznych i dotyczących rozwoju zrównoważonego poprzez odpowiednie eksploataowanie zasobów przez rolnictwo,
- ochrona bioróżnorodności, georóżnorodności oraz krajobrazu wiejskiego,
- promowanie rolnictwa i działalności gospodarczej na obszarach wiejskich wśród młodych,
- wyrównywanie nierówności społecznych na obszarach wiejskich (s. 12-13, Dokument główny).

Konieczne jest zapewnienie transferu najnowszej wiedzy i technologii do gospodarstw rolnych. Transfer ten gwarantowany jest przede wszystkim przez usługi doradztwa rolnego obejmujące następujące wymiary: gospodarczy, środowiskowy i społeczny, oraz dostarczające aktualnych informacji technologicznych i naukowych opracowanych w drodze badań naukowych i innowacji (s. 49, Dokument główny).

W analizowanej Strategii wskazano, że rozwój rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego jest jednym z kluczowych kierunków interwencji. Założenie to przejawia się w uwzględnianiu potrzeb interwencji w tym zakresie w ramach różnych celów rozwojowych: cel operacyjny 1.1. Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu (kierunek interwencji: Rozwój sektora rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego), cel operacyjny 3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski (kierunek interwencji: Poprawa przyrodniczych warunków dla rolnictwa) czy w celu strategicznym 4, gdzie wyznaczony został pakiet działań pn. Rozwój obszarów wiejskich w Wielkopolsce. Dodatkowo w ramach obszarów interwencji SRWW 2030 wyznaczone zostały obszary

¹⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia na podstawie planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 i rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 COM (2018) 392

wiejskie, do których wsparcie będzie kierowane nie tylko poprzez wymienione wyżej cele operacyjne. Przyjęto bowiem (SRWW 2030, str. 80), że wsparcie obszarów wiejskich będzie realizowane za pośrednictwem różnych celów rozwojowych wskazanych w Strategii, co zresztą znajduje odzwierciedlenie w przeprowadzonej wyżej analizie powiązań celów rozwojowych, kierunków interwencji oraz pakietów działań. Należy mieć przy tym na uwadze, że rozwój obszarów wiejskich to nie tylko rozwój rolnictwa, ale także innych rodzajów działalności, które mogą być wdrażane na obszarach wiejskich bądź które mogą dawać obszarom wiejskim impuls rozwojowy. Dotyczy to chociażby wzmacniania potencjału turystycznego Wielkopolski, inwestycje w infrastrukturę transportową czy rozwój ekonomii społecznej.

Podejście polegające na wspieraniu rolnictwa i obszarów wiejskich znakomicie wpisuje się w założenia dokumentu „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia na podstawie planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) ... ; COM (2018) 392”. Co ciekawe, w Strategii słusznie wskazano, że „rolnictwo jest i będzie jednym z najważniejszych działów gospodarki regionu”, co więcej zasygnalizowano kwestię polifunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Jednym z celów wspólnej polityki rolnej jest zwiększenie wydajności rolnictwa przez wspieranie postępu technicznego, racjonalny rozwój produkcji rolnej, jak również optymalne wykorzystanie czynników produkcji, zwłaszcza siły roboczej. Osiągnięcie tego celu możliwe będzie dzięki m. in. przyciąganiu młodych rolników i ułatwianiu rozwoju działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Stąd z uwagi na konieczność utrzymania spójności między celami regionalnymi i europejskimi, jak również zapewnienia dostępności źródeł finansowania, należy rozważyć zaakcentowanie wspomnianego celu w analizowanej Strategii.

2.3. Spójność zapisów strategii z istotnymi dokumentami na poziomie krajowym

Dążąc do diagnozy spójności celów projektu SRWW 2030 z celami dokonano analizy następujących dokumentów:

- Założenia do Umowy Partnerstwa 2021-2027,
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030,
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.),
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
- System Zarządzania Rozwojem Polski;
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Zintegrowane zaktualizowane strategie rozwoju kraju bądź ich aktualne projekty:
 - Strategia Produktowności (projekt),
 - Zintegrowana Strategia Umiejętności do 2030 roku,¹⁵
 - Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku,¹⁶
 - Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 (projekt),
 - Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (projekt),
 - Polityka ekologiczna państwa 2030,¹⁷
 - Polityka energetyczna Polski do 2040 roku (projekt).

Analiza zgodności zapisów z istotnymi dokumentami polegała na analizie zgodności zapisów i celów rozwojowych SRWW 2030 z celami dokumentów strategicznych i programowych na poziomie krajowym. Identyfikacja powiązań miała zarówno charakter bezpośredni, jak i polegała na identyfikacji powiązań na wyższym poziomie ogólności. Trzeba też pamiętać, że dokumenty strategiczne poziomu krajowego nie implikują obligatoryjnego przenoszenia ich do strategii przygotowywanych na niższych szczeblach administracji. Są to opracowania wyznaczające kierunki rozwojowe, które są swego rodzaju wyznacznikiem dla planowania procesów rozwojowych. Podobną funkcję pełni SRWW 2030 np. dla strategii rozwojowych gmin i powiatów województwa wielkopolskiego.

Pierwszym z dokumentów są **Założenia do umowy partnerstwa na lata 2021-2027**, który określa warunki efektywnego i skutecznego korzystania z funduszy europejskich w perspektywie 2021-2027. W kontekście kluczowych czynników rozwojowych mających na celu doprowadzenie do zmniejszenia dystansu rozwojowego Polski w stosunku do UE jest wskazywany wzrost produktywności pracy, który możliwy jest przede wszystkim dzięki podnoszeniu innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw, głównie poprzez nakłady na działalności badawczo-rozwojową. Kluczowym jest przy tym osiągnięcie

¹⁵ Przyjęta uchwałą Rady Ministrów dnia 25 stycznia 2019 r.

¹⁶ Przyjęta uchwałą Rady Ministrów dnia 24 września 2019 r.

¹⁷ Przyjęta uchwałą Rady Ministrów dnia 16 lipca 2019 r.

poziomu, w którym przedsiębiorstwa osiągają zdolność do eksportowania produktów innowacyjnych.¹⁸

Drugim z kluczowych aspektów traktowanych jako wyzwania rozwojowe są zmiany klimatyczne połączone z niedoinwestowaniem gospodarki wodnej połączone ze wzrostem ryzyka występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych. Są to dwa główne wyzwania środowiskowe wymuszające działania dostosowawcze systemu gospodarczego Polski. Kluczowe są również działania prowadzące do zmniejszenia emisji i lepszej jakości powietrza, zrównoważonego wykorzystania zasobów środowiskowych, przejścia na gospodarkę o obiegu zamkniętym, ochrony dziedzictwa przyrodniczego, jak również wzrostu znaczenia odnawialnych źródeł energii.¹⁹

W **Założeniach...** zwraca się także uwagę na kwestię włączenia na rynek pracy osób wykluczonych, co powinno być jedną z odpowiedzi na niekorzystną prognozę demograficzną Polski. Pozostałe działania powinny objąć poprawę systemu oświaty i szkolnictwa wyższego, z uwzględnieniem postulatów kształcenia przez całe życie, poprawę szkolnictwa zawodowego i powiązanie go z potrzebami rynku pracy, wsparcie publicznych służb zatrudnienia.²⁰

Jako jeden z braków polityki krajowej został w analizowanym dokumencie wskazany rozwój miast, zaś średnie miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze zostały wskazane jako jeden z kluczowych obszarów strategicznej interwencji. Dodatkowo zwrócono uwagę na obszary stykowe województw, które są obszarami koncentracji problemów rozwojowych i nierówności społecznych. Działania ukierunkowane na interwencję w wymienionych obszarach powinny być zatem priorytetowe w perspektywie 2021-2027.²¹

Wskazane w dokumencie wyzwania i sugestie dotyczące kierunków rozwoju znajdują swoje odzwierciedlenie w zapisach projektu SRWW 2030. Znajdujemy je zarówno w wyzwaniach dla regionu (wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki czy przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu), ale także w terytorialnym wymiarze interwencji, który przewiduje działania rozwojowe dla miast i obszarów wiejskich, ale także obszarów strategicznej interwencji, wśród których wymienia się:

- miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze;
- obszary zagrożone trwałą marginalizacją leżące w województwie wielkopolskim.²²

Należy jednak podkreślić, że w ramach SRWW 2030 dążenie do spójności terytorialnej i sprawiedliwości przestrzennej zdefiniowano z perspektywy wewnątrzregionalnej, jak również w kontekście krajowym oraz międzynarodowym, uwzględniono kontekst międzyregionalny, zaś wyraźniejszego zaakcentowania wymaga problem obszarów stykowych województw.

Celem głównym kolejnego dokumentu strategicznego na poziomie krajowym, czyli **Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności (DSRK)**, jest poprawa jakości życia Polaków. W dokumencie wskazano trzy obszary strategiczne interwencji:

¹⁸ Założenia do umowy partnerstwa na lata 2021-2027, str. 4-5

¹⁹ Założenia do umowy partnerstwa na lata 2021-2027, str. 6-8

²⁰ Założenia do umowy partnerstwa na lata 2021-2027, str. 10-12

²¹ Założenia do umowy partnerstwa na lata 2021-2027, str. 14

²² Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030. Projekt, str. 82

I. Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki: Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna, Polska Cyfrowa, Kapitał ludzki, Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko;

II. Równoważenie potencjału rozwojowego regionów Polski: Rozwój regionalny, Transport;

III. Efektywność i sprawność państwa: Kapitał społeczny, Sprawne państwo.²³

Analiza powiązań pomiędzy dokumentami wykazuje, że cele strategiczne SRWW są zbieżne z obszarami strategicznej interwencji nakreślonymi w ramach DSRK.

Tabela 8. Cele strategiczne SRWW 2030 roku a obszary strategicznej interwencji DSRK

		Obszary strategicznej interwencji DSRK		
		I. Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	II. Równoważenie potencjału rozwojowego regionów Polski	III. Efektywność i sprawność państwa
Cele strategiczne w projekcie SRWW 2030	Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców	+	+	
	Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu	+	+	
	Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski	+	+	
	Wzrost skuteczności Wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem			+

Źródło: opracowanie własne

Zbieżność zapisów jest dostrzegana także na poziomie analizy celów DSRK powiązanych z każdym z obszarów. W sumie wyznaczono ich 11 i z każdym z nich jest powiązany co najmniej jeden cel strategiczny SRWW. Oznacza to z jednej strony, że rozwój Wielkopolski podlega uwarunkowaniom w dużej mierze właściwym dla całego kraju, z drugiej natomiast potwierdza poprawność diagnoz oraz wynikającego z nich planu interwencji.

Tabela 9. Cele strategiczne SRWW 2030 roku a cele strategiczne DSRK

Cele strategiczne DSRK	Cele strategiczne SRWW			
	Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców	Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu	Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski	Wzrost skuteczności Wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem
Cel 1 - Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji	+			
Cel 2 - Zmniejszenie długu publicznego i kontrola				+

²³ Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności str. 5, 45

Cele strategiczne DSRK	Cele strategiczne SRWW			
	Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców	Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu	Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski	Wzrost skuteczności Wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem
deficytu w cyklu koniunkturalnym				
Cel 3 - Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki		+		
Cel 4 - Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki	+			
Cel 5 – Stworzenie Polski Cyfrowej	+	+		
Cel 6 - Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”	+	+		
Cel 7 – Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska			+	
Cel 8 - Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych				+
Cel 9 - Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego			+	
Cel 10 – stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej				+
Cel 11 – wzrost społecznego kapitału rozwoju		+		

Źródło: opracowanie własne

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (dalej: **SOR**) wskazuje na wyzwania zewnętrzne stojące przed Polską w perspektywie średniookresowej:

- szeroko rozumiane uwarunkowania gospodarcze zarówno globalne, jak i w poszczególnych krajach będących istotnymi graczami,
- Brexit,

- zmiany w modelu funkcjonowania budżetu europejskiego (zmniejszenie wysokości budżetu, zmiany w alokacjach).²⁴

Tego rodzaju uwarunkowania są dostrzegane również w SRWW 2030, a dodatkowo występują zbieżności między dokumentami w obrębie przeprowadzonych diagnoz dotyczących uwarunkowań i wyzwań rozwojowych (np. ograniczone zasoby wody, surowców i energii są zbieżne z wyzwaniem z SRWW wskazującym na konieczność poszanowania środowiska przyrodniczego w kontekście zagwarantowania bezpieczeństwa energetycznego). Na zbieżność zapisów pomiędzy SOR a SRWW 2020 wskazuje również analiza celów rozwojowych wyznaczanych dla całego kraju (por. tabela 10).

Tabela 10. Cele strategiczne SRWW 2030 roku a cele szczegółowe SOR

		Cele szczegółowe SOR		
		Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną	Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony	Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu
Cele strategiczne w projekcie SRWW 2030	Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców	+		
	Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu		+	
	Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski		+	
	Wzrost skuteczności Wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem			+

Źródło: opracowanie własne

Dodatkowych powiązań można dopatrywać się na bardziej szczegółowym poziomie, gdzie pod uwagę brane są działania zaplanowane w ramach celów szczegółowych. Dotyczy to zwłaszcza celu I (*Wzrost gospodarczy*) oraz II (*Rozwój społecznie wrażliwy*).

Tabela 11. Główne obszary koncentracji działań w ramach SOR, a kierunki interwencji w ramach SRWW 2030 (przykłady)

SOR	SRWW 2030
Reindustrializacja (nowoczesny przemysł, Przemysł 4.0); Rozwój innowacyjnych firm (wzmocnienie kapitału ludzkiego, wzmocnienie otoczenia prawno-instytucjonalnego firm, wsparcie rozwoju działalności B+R+I, stymulowanie popytu na innowacje przez sektor publiczny)	<ul style="list-style-type: none"> • reindustrializacja regionalnej gospodarki • rozwój inicjatyw opartych o współpracę nauki i biznesu • tworzenie miejsc pracy wysokiej jakości • poprawa jakości edukacji i kształcenia, w tym dopasowanie do potrzeb rynku pracy

²⁴ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), str. 19-20

	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój sieci i kooperacji w gospodarce regionu, profesjonalizacja usług IOB
<p>Małe i średnie przedsiębiorstwa (lepsze otoczenie prawne dla działalności gospodarczej, instytucje publiczne wspierające rozwój sektora, konkurencyjne gospodarstwa rolne i producenci rolno-spożywczy, instrumenty finansowanie, wsparcie lokalnych motorów rozwoju);</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększanie innowacyjności i umiędzynarodowienia MŚP • rozwój sektora rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego • rozwój instrumentów terytorialnych • wzrost wykorzystania nowoczesnych technologii w usługach
<p>Ekspansja zagraniczna (wzmocnienie rozpoznawalności polskich produktów i marki „Polska”, wzrost stopnia internacjonalizacji polskich firm, unowocześnianie oferty eksportowej, wspieranie nowych kierunków ekspansji)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększanie innowacyjności i umiędzynarodowienia MŚP • wzrost rangi i rozwijanie współpracy regionu na arenie międzynarodowej • reindustrializacja regionalnej gospodarki (bo mowa jest także o cyfryzacji i handlu elektronicznym)
<p>Spójność społeczna (aktywna polityka prorodzinna, wzrost dostępności do nowoczesnych usług, w tym społecznych i zdrowotnych, wsparcie grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, polityka migracyjna)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wzmacnianie potencjału demograficznego i funkcji rodziny • promocja zdrowego stylu życia, rozwój opieki i infrastruktury zdrowotnej • kształtowanie i wzmacnianie postaw prospołecznych, równościowych, innowacyjnych, w tym rozwój innowacji społecznych • rozwój srebrnej gospodarki • rozwijanie sektora ekonomii społecznej i solidarnej • poprawa dostępu i standardów usług oraz funkcjonowania infrastruktury społecznej
<p>Rozwój zrównoważony terytorialnie (m.in. poprawa warunków rozwojowych polskich miast, pełniejsze wykorzystanie potencjału największych polskich aglomeracji, aktywizacja potencjałów miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, rozwój obszarów wiejskich w oparciu o endogeniczne potencjały gospodarcze, aktywizacja obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, zapewnienie efektywnego systemu finansowania przedsięwzięć rozwojowych, wzmocnienie sprawności administracji samorządowej, poprawa organizacji świadczenia usług publicznych na poziomie lokalnym, wzmocnienie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym, zwiększenie efektywności finansowania polityk ukierunkowanych terytorialnie)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wzmacnianie instrumentów programowych i doskonalenie systemów wdrażania • rozwój instrumentów terytorialnych • wzrost wykorzystania nowoczesnych technologii w usługach • wzrost kompetencji kadr instytucji publicznych • rozwój współzarządzania, z wykorzystaniem metod partycypacji społecznej

Źródło: opracowanie własne

Z kolei trzeci cel szczegółowy SOR (*Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu*) należy brać pod uwagę w kontekście podobieństwa w podejściu do roli administracji i sposobu zarządzania. W tym przypadku konieczne jest bowiem uwzględnienie różnic w kompetencjach administracji rządowej i samorządowej, bowiem ta druga ma ograniczone

oddziaływanie regulacyjne (nie obejmując kwestii systemowych), jak również działa w warunkach kształtowanych z poziomu centralnego.

Kolejnym z dokumentów jest **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)**, która m.in. wskazuje główne wyzwania dla polityki regionalnej do 2030 roku. Jak wynika z prezentowanej dalej tabeli (nr 13) każde z nich znajduje co najmniej jeden odpowiednik w wyzwaniach zdefiniowanych dla SRWW 2030. Poza tymi bezpośrednimi bazowymi powiązaniem SRWW 2030 uwzględnia sugestie dotyczące najważniejszych kierunków zmian w polityce regionalnej, jak:

- Model odpowiedzialnego rozwoju – rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony;
- Nowy paradygmat polityki rozwoju regionalnego, w większym niż dotychczas stopniu uwzględniający lokalny kontekst dla prowadzenia działań rozwojowych;
- Instytucje, kompetencje i rosnące znaczenie współpracy (wzmocnienie systemu współzarządzania procesami rozwojowymi włączające w procesy programowania i realizacji polityki regionalnej nie tylko lokalne samorządy terytorialne, ale także innych aktorów rozwoju m.in. społeczeństwo obywatelskie, środowisko biznesu oraz nauki);
- Finansowanie (wzmacnianie roli partnerstwa publiczno-prywatnego oraz zwrotnych form wsparcia, w tym instrumentów finansowych w finansowaniu przedsięwzięć rozwojowych ze środków publicznych).

Związki pomiędzy KSRR 2030 a SRWW 2030 zachodzą także w obrębie celów (por. tabela 12), jak i poprzez uwzględnianie różnych wymiarów terytorialnych interwencji. KSRR przewiduje bowiem oddziaływanie na różnych poziomach: regionu, miasta czy obszarów wiejskich (w tym znajdujących się w strefie oddziaływania dużych ośrodków miejskich).²⁵ W przyjętym modelu realizacji Strategii (modelu funkcjonalnym) zakłada się zrównoważony terytorialnie rozwój regionu. Oznacza to z jednej strony wspieranie przez Samorząd Województwa ośrodków wzrostu w ich zdolności do wywierania korzystnego wpływu na otoczenie, z drugiej – włączanie w procesy rozwojowe obszarów słabszych gospodarczo, o niższym poziomie rozwoju i niskiej odporności na zjawiska kryzysowe dla zachowania spójności przestrzennej, gospodarczej i społecznej.²⁶

Tabela 12. Cele strategiczne SRWW 2030 roku a cele szczegółowe KSRR

Cele strategiczne SRWW	Cele szczegółowe KSRR
Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców	- Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym - Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych
Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu	- Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym - Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych
Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski	- Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym
Wzrost skuteczności Wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem	- Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie - Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych

Źródło: opracowanie własne

²⁵ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, str. 88-99

²⁶ Por. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030. Projekt, str. 78

Tabela 13. Powiązania wyzwań rozwojowych dla polityki regionalnej z KSRR z wyzwaniami rozwojowymi dla Wielkopolski zidentyfikowanymi w SRWW 2030

Wyzwania rozwojowe dla polityki regionalnej z KSRR	Wyzwania rozwojowe dla Wielkopolski zidentyfikowane w SRWW 2030							
	Wyzwanie 1. Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki	Wyzwanie 2. Rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego	Wyzwanie 3. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych	Wyzwanie 4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego	Wyzwanie 5. Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego	Wyzwanie 6. Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu	Wyzwanie 7. Przeciwdziałanie i zmniejszenie nierówności terytorialnych	Wyzwanie 8. Zwiększenie efektywności zarządzania regionem
1. Adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska					+	+		
2. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych			+					
3. Rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego		+		+				
4. Wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek	+							
5. Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach	+							

Dokumentem o istotnym znaczeniu w kontekście planowania rozwoju Wielkopolski jest opracowanie pn. **System Zarządzania Rozwojem Polski** (SZRP). Generalnie rzecz biorąc istnienie powiązań SRWW 2030 z założeniami SZRP można rozpatrywać między innymi analizując zdiagnozowane tam uwarunkowania rozwojowe, na które również odpowiada SRWW. Poza tym uwzględnienie wpływu SZRP znajduje swoje odzwierciedlenie w odniesieniu do takich aspektów jak:

- zastosowanie uproszczonego systemu monitorowania strategii opierającego się na zestawie kilkunastu wskaźników przypisanych do poszczególnych celów strategicznych;
- komplementarność założeń SRWW z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym czy unijnym;
- łączenie przestrzennego i społeczno-gospodarczego wymiaru interwencji.

Należy także podkreślić, że system realizacji SRWW 2030 jest zbieżny z nowym modelem zarządzania rozwojem Polski zaproponowanym w ramach dokumentu SZRP. Wskazuje się, że po dokonaniu zmian prawnych regionalna strategia rozwoju zostanie zastąpiona dokumentem zintegrowanej strategii rozwoju województwa (ZSRW), łączącym w sobie strategię rozwojową i plan zagospodarowania przestrzennego województwa. Projekt SRWW 2030 uwzględnia zaproponowaną w ww. dokumencie strukturę instrumentów programowych zakładając, że ma ona w strukturze regionalnych dokumentów programowych nadrzędną pozycję, a jej zapisy będą uszczegóławiane i rozwijane w dokumentach strategicznych o charakterze sektorowym, programach czy planach operacyjno-wdrożeniowych.²⁷

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) jest dokumentem, który między innymi formułuje wizję przestrzennego zagospodarowania Polski opierając ją na pięciu pożądanym cechach polskiej przestrzeni: konkurencyjności i innowacyjności, spójności wewnętrznej, bogactwie i różnorodności biologicznej, bezpieczeństwie oraz ładzie przestrzennym.²⁸ Jakkolwiek można dopatrywać się bezpośrednich i pośrednich powiązań z zapisami SRWW 2030, to jednak podstawowe powiązania należy rozpatrywać głównie w kontekście wykorzystania obszarów funkcjonalnych jako narzędzia planowania interwencji w wymiarze terytorialnym. W przypadku SRWW dostrzega się konieczność rozróżnienia specyfiki interwencji dedykowanej obszarom wiejskim i miejskim. Wyróżniono ponadto (za Planem Zagospodarowania Przestrzenne Województwa Wielkopolskiego) obszary funkcjonalne miast najintensywniej oddziałujących na otoczenie oraz obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali regionalnej. Oddziaływanie KPZK przejawia się głównie w wykorzystaniu terytorialnego wymiaru jako narzędzia wzmocnienia oddziaływania zaplanowanej interwencji.

Odrębną grupę strategii o charakterze krajowym stanowią zintegrowane zaktualizowane strategie rozwoju kraju. Jak wskazano w na początku rozdziału części z nich to jeszcze projekty poddawane konsultacjom, w związku z czym ich brzmienie może ulec zmianie. Dokumentem strategicznym o charakterze sektorowym przyjętym uchwałą Rady Ministrów jest opracowanie pn. **Zintegrowana Strategia Umiejętności do 2030 roku**. Powiązania SRWW 2030 z założeniami tego dokumentu można rozpatrywać biorąc pod uwagę powiązania celu nadrzędnego ZSU 2030 (*tworzenie możliwości i warunków do rozwoju umiejętności niezbędnych do wzmocnienia kapitału społecznego, włączenia społecznego, wzrostu gospodarczego i osiągnięcia wysokiej jakości życia*) z 1 i 2 celem strategicznym SRWW:

²⁷ Strategia rozwoju województwa Wielkopolskiego 2030, str. 102-103

²⁸ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, str. 31

- Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców;
- Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu.

Założenia rozwoju Wielkopolski są również punktem styku SRWW z projektem kolejnej zintegrowanej strategii – **Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego 2030** (SRKS 2030). Jej głównym celem jest bowiem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków, co pokrywa się z założeniami 2 celu strategicznego (Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu).

W przypadku kolejnego dokumentu, tj. **Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku** (SZRT 2030) celem głównym jest zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego przez tworzenie spójnego, zrównoważonego, innowacyjnego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejski i globalnym. Przewiduje on takie kierunki interwencji, jak:

- Budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce,
- Poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym,
- Zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności,
- Poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz przewożonych towarów,
- Ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko,
- Poprawa efektywności wykorzystania publicznych środków na przedsięwzięcia transportowe.

Powiązania SRWW 2030 z założeniami SZRT 2030 roku można rozpatrywać biorąc pod uwagę powiązania wskazanych wyżej kierunków interwencji z celem operacyjnym 3.1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej województwa.

Dokument pn. **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030** (SZRWRiR 2030) wskazuje między innymi na trendy, zagrożenia, szanse i problemy rozwojowe obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego. Jak wskazano w ramach analizy dotyczącej spójności SRWW 2030 z dokumentami na poziomie unijnym rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich został w uwzględniony w ramach kilku celów strategicznych (cel operacyjny 1.1. Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu, cel operacyjny 3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski czy cel strategiczny 4, gdzie wyznaczony został pakiet działań pn. Rozwój obszarów wiejskich w Wielkopolsce). W kontekście powiązań z SZRWRiR 2030 na podkreślenie zasługuje potraktowanie w SRWW 2030 obszarów wiejskich jako jednego z dwóch rodzajów obszarów oddziaływania strategicznego (obok miast) w ramach podstawowej struktury funkcjonalnej tworzącej terytorialny wymiar projektu SRWW 2030.

W ramach SRWW podejmuje się także istotne kwestie związane z ochroną dziedzictwa przyrodniczego (cele operacyjny 3.2. uwzględniający konieczność poprawy stanu oraz ochrony środowiska przyrodniczego Wielkopolski) oraz zapewnienie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej (cel operacyjny 3.3.). Obydwa te cele pozwalają na identyfikację powiązań z założeniami kolejnych ze

zintegrowanych strategii rozwoju kraju, jakimi są: **Polityka ekologiczna państwa 2030** oraz **Polityka energetyczną Polski 2040**.

Podsumowując tę część analizy można stwierdzić, że Strategia Wielkopolska 2030 jest powiązana z dokumentami o charakterze programowym i strategicznym opracowanym na szczeblu krajowym. Zakres powiązań jest dość szeroki wiążąc się zarówno z wyzwaniami, jakie uwzględniają plany rozwojowe, jak i korespondując z celami strategicznymi i operacyjnymi porównywanych dokumentów. Należy także podkreślić, że niektóre z analizowanych dokumentów wpływają także na przyjęty sposób planowania systemu realizacji. Dotyczy to chociażby opracowania pn. System Zarządzania Rozwojem Polski, który determinuje strukturę instrumentów programowych czy Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, która wskazuje obszary funkcjonalne jako narzędzia planowania interwencji w wymiarze terytorialnym.

2.4. Podsumowanie

Podsumowując można stwierdzić, że analiza spójności projektu „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku” wykazała jego silne powiązania m.in. z politykami publicznymi i celami rozwojowymi zarówno poziomu krajowego, jak i wspólnotowego. Dokument ten jest spójny z dokumentami strategicznymi szczebla regionalnego, krajowego i unijnego, co gwarantuje m.in. możliwość współfinansowania planowanych działań z różnych źródeł, w tym z budżetu Unii Europejskiej.

Spójność wewnętrzna oceniana była w kontekście relacji pomiędzy poszczególnymi elementami dokumentu na kilku płaszczyznach, tj. powiązań w układach: wyzwania rozwojowe – wizja rozwoju, wyzwania rozwojowe – misja, wyzwania rozwojowe - cele. Zidentyfikowane w projekcie Strategii wyzwania rozwojowe koncentrują się wokół konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki, kapitału ludzkiego, społecznego i kulturowego, środowiska przyrodniczego zmian klimatu, jak również nierówności terytorialnych czy zarządzania regionem, przy czym większość z nich ma charakter wyzwań sektorowych. Analiza relacji między tymi elementami dokumentu pozwoliła na ich pozytywną (i wysoką) ocenę w wymiarze spójności, jak również powiązań wynikowych (mających charakter przyczynowo-skutkowy). Zarówno wizja, misja, jak i cele odpowiadają zidentyfikowanym wyzwaniom i zauważalne są silne korelacje między nimi.

Układ celów bazuje na czterech obszarach strategicznych powiązanych ze wzrostem gospodarczym (opartym na wiedzy mieszkańców), z rozwojem społecznym (opartym na zasobach regionu), rozwojem infrastruktury (z poszanowaniem środowiska przyrodniczego) oraz wzrostem skuteczności instytucji i sprawności zarządzania regionem. Ostatni z celów ma charakter horyzontalny tworzący niezbędne warunki służące przede wszystkim wzmocnieniu mechanizmów koordynacji działań i zaangażowania różnych grup interesariuszy na rzecz rozwoju regionu. Cele strategiczne zdekomponowane zostały na grupy celów operacyjnych ściśle powiązanych z celami strategicznymi i odpowiadają poszczególnym wyzwaniom rozwojowym. Przeprowadzona analiza wykazała zgodność pomiędzy celami strategicznymi i operacyjnymi. Cele wiążą się ze sobą i uzupełniają dając efekt synergii.

Istotnej uwagi wymaga powiązanie celów operacyjnych z kluczowymi kierunkami interwencji oraz pakietami działań, których realizacja przekładać się będzie na osiągnięcie założonych celów rozwojowych, a tym samym świadczyć będzie o skuteczności przyjętych założeń. Z tego punktu

widzenia pożądana jest analiza powiązań uwzględniających również istotny element w postaci pakietów działań. Analiza przygotowanej w tym obszarze matrycy wykazuje pewne luki w zaplanowanych pakietach działań. Przykładem może być kierunek „rozwój srebrnej gospodarki” , któremu nie zadedykowano bezpośrednio pakietu działań pozwalającego na realizację przedsięwzięć ograniczających lub przeciwdziałających negatywnym skutkom starzejącego się społeczeństwa. Działania takie można odnaleźć w innych pakietach. Ponadto w dobie coraz bardziej nasilających się zmian klimatycznych i coraz szerszej dyskusji na rzecz konieczności zapewnienia bezpieczeństwa i efektywności energetycznej, kluczowym staje się zaplanowanie przedsięwzięcia wpisującego się w postawiony cel operacyjny. Ujęcie działań powiązanych z tym celem w innych częściach drzewa celów nieść może ryzyko związane z nieosiągnięciem lub ograniczeniami w osiągnięciu celu operacyjnego 3.3.

Analiza spójności wewnętrznej nakazuje również zwrócić uwagę na horyzontalny charakter poszczególnych powiązań. Wniosek taki można wyciągnąć w odniesieniu m.in. do wyzwania 3, w przypadku którego powiązania występują w stosunku do każdego z elementów wizji. Zagadnienie to było już przedmiotem analizy. Podobny charakter wydają się mieć zagadnienia związane z rozwojem obszarów wiejskich (w tym rozwojem rolnictwa), aktywizacji zawodowej osób młodych (w tym biernych zawodowo), czy działań dyskryminacyjnych, co do których zaplanowanie rozwiązań stanowiących odpowiedź na wystąpienie zjawisk problemowych (o różnych charakterze) znalazło odzwierciedlenie w wielu obszarach drzewa celów. Tak rozumianą horyzontalność należy pozytywnie oceniać zwłaszcza w kontekście założeń koncepcji zintegrowanego planowania rozwoju.

W kontekście spójności zewnętrznej z dokumentami programowymi na poziomie ponadregionalnym należy zwrócić uwagę na to, że interwencja planowanej w ramach SRWW 2030 zakłada rozwój zgodny z kierunkami planowanymi przez instytucje wspólnotowej. Zgodność odnosi się zarówno do diagnozy wyzwań i uwarunkowań, jak i celów rozwojowych. Tego rodzaju powiązania umożliwiają dokonywanie założeń związanych z możliwością finansowania z funduszy UE działań planowanych w SRWW i uszczegóławianych dalej w planach operacyjno-wdrożeniowych. Ma to duże znaczenie w kontekście możliwości realizacji celów rozwojowych.

Podobną zgodność można zaobserwować w kontekście dokumentów programowych na poziomie krajowym. Założenia rozwojowe opisane w SRWW 2030 pozostają w zbieżności z tymi przyjętymi dla całego kraju w ramach dokumentów programowych ogólnych czy sektorowych. To o tyle istotne, że szereg aspektów rozwojowych pozostaje poza możliwościami oddziaływania z poziomu samorządu województwa (uwarunkowania systemowe) lub też efekty działań samorządu są uzależnione od aspektów pozostających w kompetencji władz centralnych.

III. Ocena skuteczności projektu Strategii

3.1. Możliwość realizacji celów rozwojowych Strategii

Analiza możliwości realizacji celów rozwojowych będzie, podobnie jak analiza spójności wewnętrznej projektu SRWW 2030 prowadzona w odniesieniu do poszczególnych elementów projektu Strategii Wielkopolska 2030. Osiągnięcie celów rozwojowych jest pochodną nie tylko prawidłowej ich konstrukcji w kontekście wewnętrznym czy powiązania z istotnymi dokumentami programowymi na poziomie ponadkrajowym. Ważne jest ponadto, aby zapisy dokumentu, poza ich spójnością cechowały się także merytorycznym uzasadnieniem.

Oceniając możliwości osiągnięcia założonych celów rozwojowych należy zwrócić uwagę na fakt, że planując kierunki rozwoju, jak również dążąc do efektywnego wykorzystania zasobów i skutecznego konkurencji na globalnym rynku przyjęto przestrzeganie kilku zasad horyzontalnych. Do zasad tych zaliczono:

- **Rozwój innowacyjny** – traktujący innowacje technologiczne i społeczne jako źródło zwiększania potencjału gospodarki;
- **Rozwój inkluzywny** – zakładający przeciwdziałanie wykluczania z procesów rozwojowych jakichkolwiek zasobów oraz zmniejszanie barier utrudniających jak najszerze zaangażowanie społeczne;
- **Rozwój z poszanowaniem ładu przestrzennego** – przewidujący planowanie rozwoju uwzględniającego racjonalne gospodarowanie przestrzenią z uwzględnieniem i wzajemnym poszanowaniem różnego rodzaju potrzeb (mieszkańców, środowiska przyrodniczego i kulturowego czy estetyki);
- **Rozwój zrównoważony** – spajając wcześniejsze zasady zakłada wdrażanie planowanych działań mających na celu zaspokojenie potrzeb rozwojowych regionu przy zachowaniu równowagi przyrodniczej nieograniczającej możliwości rozwojowych dla przyszłych pokoleń.

Przyjęcie powyższych zasad jako nadrzędnych dla całego procesu realizacji założeń SRWW 2030 należy uznać jako istotne dla zapewnienia skuteczności ich wdrażania. Innowacje, nie tylko w ujęciu technologicznym czy szerokim podejściu związanych z działalnością przedsiębiorstw, ale także w odniesieniu do rozwoju społecznego, są kluczowe dla rozwoju regionów. Współczesne gospodarki są bowiem oparte w dużej mierze na kapitale ludzkim, co implikuje konieczność z jednej strony kreatywnego wykorzystywania wiedzy i dokonań naukowych, z drugiej natomiast zapewnienia zaangażowania w procesy rozwojowe jak najszerzej części różnych grup społecznych. Poszanowanie ładu przestrzennego jest z kolei istotne z punktu widzenia optymalizacji gospodarowania dostępnymi zasobami. Zrównoważony rozwój oparty na stosowaniu wskazanych podejść zapewnia dążenie do integracji różnego rodzaju czynników rozwojowych. Warto również podkreślić, że w dokumencie wskazano na przenikanie się celów strategicznych z zasadami horyzontalnymi. W efekcie każde działanie powinno być planowane i realizowane zawsze z uwzględnieniem każdej z czterech zasad. Dzięki oparciu na nich systemu realizacji SRWW 2030 rośnie prawdopodobieństwo, że podejmowane w ramach procesu implementacji działania będą ściśle korelować z przyjętymi w dokumencie wizją, misją oraz celami strategicznymi.

Szczegółowe oczekiwania rozwojowe przypisane do każdego z wyzwań (por. rozdział 3.1) z jednej strony uwzględniają specyfikę i potrzeby regionu wynikające z Diagnozy, z drugiej natomiast wpisują się w szersze trendy rozwojowe właściwe dla współczesnych gospodarek i społeczeństw. W kontekście wyzwań związanych z rozwojem gospodarki zaznaczyć należy zwrócenie uwagi na nieuchronność przemian prowadzących rozwój przemysłu 4.0. Pomiędzy Polską i Europą Zachodnią istnieje w tym aspekcie dość duże zapóźnienie. W Europie Zachodniej mamy do czynienia z wizjonerami oraz wczesnymi naśladowcami²⁹. Oznacza to, że procesy te rozpoczęły się tam wcześniej niż w Polsce. Jest przy tym wiele powodów opóźnienia technologicznego w porównaniu do krajów najbardziej uprzemysłowionych, m.in. późne otwarcie na zachodnie technologie (dopiero po 1989 roku), niskie koszty pracy, brak dostępu do odpowiedniego kapitału, brak wyspecjalizowanej kadry inżynierskiej, a także koncentracja na marketingu i sprzedaży w celu budowania pozycji rynkowej.³⁰ Z przemianami przemysłowymi wiążą się również oczywiście działania na rzecz rozwoju szeroko rozumianej innowacyjności, zarówno w aspekcie produktowym, jak i organizacji procesów (rozwój działalności B+R). Polska należy przy tym do grona umiarkowanych innowatorów, z wartością indeksu innowacyjności na poziomie 56,1 dla wartości dla UE w 2018 roku na poziomie 100³¹, co oznacza, że w tym aspekcie konieczne są jeszcze duże zmiany, np. w zakresie usprawniania kooperacji pomiędzy uczelniami i biznesem.³²

Tego rodzaju konstatacje przesądzą o konieczności oparcia wzrostu i rozwoju gospodarki na wykorzystaniu nowego czynnika rozwoju, jakim są innowacje, będące głównie wynikiem działalności badawczej i rozwojowej. Oznacza to, że przewaga konkurencyjna regionu może zależeć od zdolności do wytworzenia, rozwinięcia i rozprzestrzenienia tych innowacji.³³ Przesądza to o słuszności uwzględnienia działań nakierunkowanych na rozwój innowacyjności oraz działań B+R.

Z powyższymi zagadnieniami ściśle wiąże się rosnące znaczenie kapitału ludzkiego. Bez odpowiednich kwalifikacji dostosowanych do potrzeb zmieniającej się gospodarki procesy przechodzenia w kierunku rozwoju przemysłu 4.0 mogą być utrudnione. Na znaczeniu zyskuje kwestia rozwoju edukacji nastawionej na potrzeby gospodarki, ale także umożliwiania rozwoju przedsiębiorczości. Warto również podkreślić, że w nowym modelu rozwoju regionalnego zasoby miejscowe, lokalne stanowią kluczowy czynnik równoważący wpływ negatywnych zjawisk zewnętrznych i podstawę dla budowania endogennej potencjału wzrostu, a jednocześnie stanowiący kluczowy czynnik zapewniający trwałość podstaw rozwojowych. Od siły powiązań lokalnych oraz zdolności lokalnych i regionalnych wspólnot

²⁹ W przypadku wizjonerów mówimy o innowacjach pionierskich (oryginalnych, kreatywnych), będących wynikiem oryginalnych rozwiązań, które dotąd nie były produkcyjnie wykorzystywane, wcześnie naśladowcy natomiast wdrażają innowacje adoptowane (powielające, naśladowcze), które w danym miejscu i czasie przynoszą określone korzyści produkcyjne i rynkowe. (za: Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć, PARP 2011, str. 256-257)

³⁰ Przemysł 4.0 Rewolucja już tu jest. Co o niej wiesz?, ASTOR Whitepaper, 2016

³¹ Do określenia sumarycznego indeksu innowacyjności uwzględnia się takie aspekty, jak jakość zasobów ludzkich, systemy badań, środowisko innowacyjne, inwestycje firm w obszarze B+R, innowacyjność przedsiębiorstw, powiązania innowacyjne, aktywa intelektualne czy udział innowacji w sprzedaży – por. European Innovation Scoreboard 2019. Poland, <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/35907>

³² Por. Country-specific recommendations 2019 Research and Innovation analysis, str. 25

³³ Strahl D., Raszkowski A., Głuszczyk D. (red.), 2014, *Gospodarka regionalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, s.92

oraz ich elit (społecznych, gospodarczych i politycznych) do integracji i przeciwstawiania się negatywnym skutkom globalnych trendów i procesów zależy w głównej mierze warunek stabilnego przetrwania w niesprzyjającym środowisku gospodarczym.³⁴

Podjęty wątek jest również istotny w kontekście przemian demograficznych. Choć dotyczą one województwo wielkopolskie w stopniu mniejszym niż ma to miejsce w większości polskich regionów, to jednak poza relatywnie niewielkimi zmianami w ujęciu ilościowym (województwo wielkopolskie jest wg typologii ruchu ludności J. Webba, która opisuje jednostkę administracyjną za pomocą dwóch zjawisk: salda ruchu naturalnego oraz salda migracji, jednym z 5 polskich regionów aktywnym demograficznie³⁵) należy brać pod uwagę przemiany jakościowe. Obrazuje je między innymi proces starzenia się społeczeństwa, który w sposób naturalny będzie wymuszał lub inicjował dokonywanie zmian w dostarczaniu usług społecznych, ale także uwzględnienie rosnącej liczby seniorów jako potencjalnego rynku.

Z opisanymi wyżej zagadnieniami w sposób bezpośredni wiąże się rola kapitału społecznego odpowiednio dostosowanego do wyzwań współczesności. Szerokie ujęcie kapitału społecznego wskazuje na występowanie zbioru cech społeczeństwa obywatelskiego, które ułatwiają działania zbiorowe przynoszące korzyści zarówno rodzinom, jak i szerszym zbiorowościom, jak społeczeństwo danego regionu lub kraju.³⁶ Z tak nakreślonej specyfiki kapitału społecznego wynika także jego znaczenie w organizacji procesów gospodarczych.

Istotnym aspektem poruszonym w obrębie wyzwań oraz szczegółowych oczekiwań rozwojowych są kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem oraz zmianami klimatycznymi (wyzwanie 5 i 6). W obrębie tych wyzwań mamy do czynienia zarówno z ograniczaniem szeroko rozumianej antropopresji (w tym minimalizowania jej efektów, jak chociażby walka ze smogiem), ale także mierzenia się z coraz bardziej odczuwalnymi zmianami klimatycznymi. Oczywiście na te procesy można patrzeć również z pozytywnego punktu widzenia. Zmiany klimatyczne to wydłużenie okresu wegetacyjnego i możliwości uprawy nowych gatunków roślin, skrócenie okresu grzewczego oraz wydłużenie sezonu turystycznego. W negatywnym sposób zmiany klimatu znacząco będą wpływały na stan różnorodności biologicznej (zmiany zasięgu występowania gatunków, w tym obcych gatunków inwazyjnych, ich cykle rozrodcze, okresy wegetacji i interakcje ze środowiskiem) czy niekorzystne zmiany warunków hydrologicznych (np. dłuższe okresy bezopadowe, przerywane gwałtownymi i nawałnymi opadami).³⁷

Ostatnia wreszcie grupa wyzwań wiąże się z efektywnością w zakresie zarządzania rozwojem regionu z uwzględnieniem dążeń do zmniejszania terytorialnych nierówności rozwojowych. Oddziaływanie to

³⁴ *Siła lokalności. Wspólnoty narodowe. Wspólnoty regionalne. Wspólnoty lokalne. Po XIII Kongresie Obywatelski*. 2019. Wspólnota i Solidarność nr 83. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Gdańsk.

³⁵ Por. *Analiza przewidywanych konsekwencji sytuacji demograficznej w relacji do systemu społeczno-gospodarczego i układu przestrzennego badanych obszarów – raport z badania będący elementem projektu pn. Programowanie działań minimalizujących skutki depopulacji na przykładzie województw: opolskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, 2019

³⁶ A. Szałkowski, 2008, *Rola i znaczenie kapitału społecznego w gospodarce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Nr 784, str. 14

³⁷ Por. *Polityka ekologiczna państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej*, str. 29-30

ma aspekt wielowątkowy i nie można go wiązać jedynie z wyrównywaniem różnic w poziomie dochodów. Spójność terytorialna to narzędzie polityki rozwoju regionalnego prowadzącej do zmniejszania zróżnicowań poziomu rozwoju w przestrzeni.³⁸ Tego rodzaju podejście jest zbieżna z podstawową misją polityki rozwoju regionalnego Unii Europejskiej, jaką jest wzrost poziomu spójności wewnętrznej w ramach całej organizacji, czego pochodną jest ustalenie głównego celu europejskich funduszy pomocowych w postaci działania na rzecz zmniejszenia zróżnicowania między poszczególnymi regionami.³⁹ Istotnym narzędziem procesu przeciwdziałania i zmniejszenia nierówności terytorialnych jest traktowane jako odrębne wyzwanie rozwojowe zwiększanie efektywności zarządzania. Sprawność administracji zalicza się do ważnych czynników wyznaczających potencjał rozwojowy. Od administracji zależy opracowanie i wdrożenie strategii rozwojowych (nie tylko na poziomie regionu, ale i obszarów funkcjonalnych czy administracji samorządowej niższego szczebla), poprzez organizację wszelkich posiadanych zasobów na rzecz poprawy konkurencyjności i rozwoju. Czynnikiem powiązany jest gęstość instytucjonalna, oznaczająca wielość i różnorodność organizacyjną.⁴⁰

Przyjęte jako baza strategicznego planowania wyzwanie rozwojowe bazujące na diagnozie społeczno-gospodarczej i przestrzennej regionu można potraktować jako spójny i powiązany z sobą zestaw postulatów rozwojowych. Poszczególne z nich, często na zasadzie sprzężenia zwrotnego oddziałują na siebie, wzmacniając oddziaływanie i na zasadzie synergii prowadząc do osiągnięcia pożądanego efektu rozwojowego opisanego wizją-

Wyzwania rozwojowe oraz plany strategiczne implikują uwzględniania w ich realizacji zarówno właściwości regionalnego potencjału rozwojowego (dostępnych zasobów, ale i występujących niedostatków), jak również tkwiących w szeroko rozumianym otoczeniu szans i zagrożeń. Służy temu analiza SWOT (str. 38-40), której głównym celem powinna być generalizacja kluczowych dla Strategii ustaleń płynących z diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej, przestrzennej, ekologicznej etc.

Należy zauważyć, że liczba wskazywanych elementów powinna być relatywnie niewielka i starannie wyselekcjonowana w oparciu o kryterium przydatności dla wnioskowania o przyszłości regionu. Dodatkowo pożądanym wydaje się hierarchizacja ważności poszczególnych elementów analizy⁴¹, choć w kontekście SRWW 2030 nie jest to warunek niezbędny, bowiem prezentowane w zestawieniu endo- i egzogenne czynniki rozwoju Wielkopolski zostały wyselekcjonowane jako najistotniejsze. Na uwagę zasługuje ich tematyczne uszeregowanie, choć wskazanym byłoby wyraźniejsze wyodrębnienie poszczególnych sekcji tematycznych. Jakkolwiek tego rodzaju uporządkowanie ułatwia odbiór i ocenę zestawienia, to jednak brak wskazania klucza tematycznego może być utrudnieniem w pełnym zrozumieniu logiki doboru czynników i ich przełożenia na dalsze części strategii. Pożądanym wydaje się jednak wyraźniejsze wskazanie przyporządkowania tematycznego poszczególnych zapisów. Możliwym

³⁸ J. Zaucha (red.), 2015, *Terytorialny wymiar wzrostu i rozwoju*, str. 22

³⁹ Czyżycki R., 2017, *Wpływ funduszy europejskich na rozwój społeczno-gospodarczy województw w Polsce*. Ekonomiczne Problemy Usług, 129(4), s. 78-86

⁴⁰ Kozak M., 2007, *Problem Strategii w dokumentach rozwoju regionalnego*, [w:] Gorzelak G., Tucholska A. (red.), *Rozwój, region, przestrzeń*, Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, s. 336-337

⁴¹ Kudłacz T., Lityński P., 2011, *Analiza pięciu strategii regionalnych województw Polski Zachodniej i problemów stykowych pomiędzy województwami Polski Zachodniej z innymi regionami*, ekspertyza wykonana na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, s.12

rozwiązaniem byłoby zastosowanie zintegrowanej analizy SWOT w podziale na trzy obszary: gospodarkę, społeczeństwo i przestrzeń/środowisko, co odpowiadałoby celom strategicznym 1-3⁴².

Aspektem ważnym dla możliwości osiągnięcia wyznaczonych celów rozwojowych jest dobór kierunków interwencji i pakietów działań. Poza analizowaną w rozdziale II spójnością doboru celów, kierunków interwencji i pakietów działań skutkującą postulowanym wyraźniejszym powiązaniem pakietów działań z celami operacyjnymi podjęta została analiza merytorycznego ich powiązania z celami operacyjnymi. Prezentowane niżej zestawienie odnosi się do tych aspektów, w odniesieniu do których sugerowane jest rozważenie dokonania określonych korekt. Analizy były prowadzone na poziomie pakietów działań, bowiem to one są kluczowe dla możliwości osiągnięcia zaplanowanych celów rozwojowych czy odpowiadania na zdiagnozowane wyzwania rozwojowe.

Cel 1. Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców

- Sugerowane jest rozważenie możliwości przeniesienia do celu strategicznego 1 kierunku interwencji pn. *Rozwój srebrnej gospodarki* (obecnie powiązanie z celem operacyjnym 2.1.). Srebrna gospodarka poza społeczną warstwą oddziaływania podkreślaną w uzasadnieniu do doboru takiego kierunku interwencji jako sposobu oddziaływania zmiany demograficzne ma silne gospodarcze konotacje związane z obecnością starszych osób na rynku pracy czy dostosowaniem profili gospodarczych do ich potrzeb. Termin ten obejmuje wszelką działalność gospodarczą mającą na celu zaspokajanie potrzeb wyłaniających się z procesu starzenia się ludności.⁴³ Jest to z jednej strony konieczność (efekt postępującego starzenia się społeczeństw), z drugiej natomiast rozwój tego rodzaju obszarów działalności gospodarczej może nieco zrównoważyć niekorzystne efekty dla aktywności firm w innych dziedzinach gospodarowania.
- Podobny zabieg można przeprowadzić w odniesieniu do działania „*Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego*” oraz pakietu działań „*Wykorzystanie potencjału turystycznego Wielkopolski*”. Poza powiązaniem tych działań z gospodarczym rozwojem regionu sugerowanym byłoby połączenie ich z promocją produktów regionalnych, co spowodowałoby integrację działań w tym aspekcie.
- Kierunkowi interwencji pn. *Rozwój sektora rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego* odpowiada obecnie pakiet działań „*Wielkopolskie rolnictwo*”. Warto w tym kontekście podkreślić, że zakres planowanych działań nie pokrywa się do końca ze zdiagnozowanymi w ramach wyzwań, gdzie wspomina się między innymi konieczność modernizacji technologicznej wielkopolskiego rolnictwa w kierunku Przemysłu 4.0 czy rozwoju innowacyjnego gospodarowania. Pakiet działań odnoszący się do gospodarki rolnej skupia się natomiast w dużej mierze na aspektach marketingowych, które nie są jedynym narzędziem prowadzącym do zwiększonej produktywności i konkurencyjności tego sektora.

⁴² Cel strategiczny 4 ma charakter horyzontalny i odnosi się do szeroko rozumianej kwestii zarządzania regionem i sprawności administracji samorządowej.

⁴³ P. Szukalski, 2012, *Srebrna gospodarka*, Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny, Nr 7

Pożądanym byłoby zatem poszerzenie zakresu działań sugerowanych w ramach pakietu lub szersze uzasadnienie takiego doboru uzasadniającego sposób oddziaływania proponowanych działań na zdiagnozowane wyzwania wielkopolskiego sektora rolno-spożywczego.

- Pakiet działań „*Wielkopolski rynek pracy*” – nie uwzględnia migracji z Polski zarówno Polaków, jak roli obcokrajowców (głównie pracowników zza wschodniej granicy) dla regionalnej gospodarki. W tym kontekście kluczowe wydaje się uwzględnienie działań, które pozwoliłyby na zatrzymanie odpływu wykwalifikowanych i przedsiębiorczych pracowników z zagranicy i gospodarowanie ich potencjału. Zalecane jest zatem uwzględnienie w tym pakiecie działań również takich, które zwracałyby uwagę administracji samorządowej i Publicznych Służb Zatrudnienia na konieczność podjęcia stosownych działań. Podobna uwaga dotyczy wykorzystania potencjału starszych wiekiem pracowników, w tym podjęcie działań zachęcających do dłuższego pozostania na rynku pracy. Nadchodzący kryzys gospodarczy może stanowić zagrożenie dla reindustrializacji i rozwoju innowacji. Rozbudowane programy socjalne zniechęcają do aktywizacji. Nie uwzględnia potencjału seniorów.

Cel 2. Rozwój społeczny oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu

- Postuluje się zastąpienie przyporządkowanego do celu operacyjnego 2.1 kierunku interwencji pn. *Rozwój srebrnej gospodarki* innym, w pełniejszym stopniu oddającym specyfikę założeń w ich obecnej postaci, w której kładzie się nacisk na rozwoju szeroko rozumianych usług społecznych, zarówno aktywizujących, jak i opiekuńczych. Możliwe nowe brzmienie kierunku interwencji to np. *Dostosowanie usług społecznych do wymogów starzejącego się społeczeństwa*. Generalnie rzecz biorąc proponowane podejście (niezależnie od przyjętej nazwy kierunku interwencji) jest właściwe dla paradygmatu zarządzania kurczącymi się regionami, czego przejawem jest chociażby wspieranie innowacji społecznych jako środka w lepszy sposób wykorzystującego lokalne zasoby.⁴⁴ Choć oczywiście aktualnym pozostaje dokonane w rozdziale 2.1 zastrzeżenie, że procesy depopulacyjne będą dotykały województwo wielkopolskie w dużo bardziej ograniczonym zakresie, dużo mniejszym niż w przypadku innych polskich regionów. Niezależnie jednak od niewielkiej skali prognozowanego ubytku ludności zmianom będzie podlegać struktura populacji regionu, czego efektem będzie wzrost udziału osób starszych. Pociągnie to za sobą konieczność

⁴⁴ EU Committee of Regions, *The impact of demographic change on European regions*, Brussels 2016, https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/sites/default/files/generated/document/en/Impact_demographic_change_european_regions.pdf [dostęp: 10.11.2019]; ESPON, *Shrinking rural regions in Europe Towards smart and innovative approaches to regional development challenges in depopulating rural regions*, <https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/ESPON%20Policy%20Brief%20on%20Shrinking%20Rural%20Regions.pdf> [dostęp: 10.11.2019]; ADAPT2DC, *European Strategy for regional responses to demographic changes*, https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/europeanstrategy_adapt2dc.pdf [dostęp: 10.11.2019]; ADAPT2DC, *New innovative solutions to adapt governance and management of public infrastructures to demographic change*, https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/adapt2dc_wp6_e-book_20140517.pdf [dostęp: 10.11.2019];

przeformatowania systemu dostarczania usług społecznych zarówno pod względem ilościowym (szerszy dostęp do usług opiekuńczych), jak i jakościowym (aktywizacja społeczna i zawodowa seniorów).

- Pakiet „Zdrowie dla Wielkopolan” odnosi się do tej dziedziny, która jest w bardzo dużym stopniu uzależniona od systemowych działań administracji centralnej. W efekcie podstawowym wyzwaniem, jakie wiąże się z wdrożeniem proponowanych działań, które dodatkowo w dużej mierze pozostaje poza możliwością oddziaływania władz samorządowych, jest uwzględnienie braków kadrowych. Jakkolwiek opis pakietu działań wspomina o konieczności inwestowania w personel medyczny, to jednak wydaje się to kwestią na tyle kluczową, że powinno wybrzmieć w postaci wyraźnie wskazanej inwestycji. Regulacja dopływu nowych kadr medycznych wymaga myślenia strategicznego w kategoriach długiego horyzontu czasowego – przede wszystkim z uwagi na to, że przygotowanie zawodowe specjalistów w ochronie zdrowia trwa dłużej niż kształcenie w innych dziedzinach⁴⁵. Dodatkowo w kontekście podaży kadry medycznej należy brać pod uwagę, poza kwestią napływu nowych specjalistów, również jakość miejsc pracy oraz odpływ kadr medycznych.⁴⁶ Dostępność kadr medycznych to nie tylko istotne wyzwanie w kontekście inwestycji w rozwój infrastruktury medycznej, ale także realizacji programów profilaktyki zdrowia. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że pakiet działań koncentruje się na kwestiach onkologicznych i dzieciach, pomijając szereg innych zagrożeń (wskazanych w wyzwaniu nr 3).

Z diagnozy wynika, że Wielkopolskie ma chyba jeden z najniższych wskaźników, jeżeli chodzi o liczbę lekarzy na tysiąc osób. (...) Wszyscy się borykają w tej z brakiem chwili ludzi do pracy, jeżeli chodzi o służbę zdrowia. Więc to jest takie uwarunkowanie, które tutaj jakby w ogóle zostało pominięte.

Uczestnik panelu eksperckiego

- Pakiet „Nowoczesne usługi społeczne” to działania odpowiadające na niezwykle ważne potrzeby, chociażby w kontekście uwzględnianych w planowanych działaniach wyzwań demograficznych. Podstawowym zagrożeniem, na jakie należy zwrócić uwagę i być może uwzględnić je w proponowanych działaniach jest brak wykwalifikowanych pracowników do pracy w zakresie opieki nad osobami starszymi. Jest to dość istotne ograniczenie wdrażania innowacyjnych form usług społecznych. Możliwym rozwiązaniem jest zasygnalizowanie możliwości wdrażania rozwiązań bazujących na wykorzystaniu potencjału lokalnego, np. wolontariatu sąsiedzkiego czy senioralnego. W drugim przypadku, poza samym spełnieniem postulatu związanego z dostępnością usług społecznych (np. opiekuńczych świadczonych w środowisku sąsiedzkim) i odciążeniu systemu pomocy społecznej uzyskiwany jest także efekt dodatkowy polegający na aktywizacji społecznej i zawodowej seniorów. W ten sposób uzyskiwana będzie dodatkowo synergia działań z innymi pakietami proponowanymi w ramach celu strategicznego 2.

⁴⁵ P. Wasilewski, J. Łuczak, *Stan kadry medycznej w Polsce*, Kontrola i audyt, Nr 5/wrzesień-październik/2016, str. 63

⁴⁶ Ibidem, str. 65

Nie zostało tutaj wzięte pod uwagę, to jest kwestia wykwalifikowanych pracowników do pracy w zakresie opieki nad osobami różnymi, w tym osobami starszymi. Co, po pierwsze, związane jest z fatalnymi zarobkami w tym sektorze, co się przekłada na średnią wieku, tu mówimy o kadrze trochę takiej, 50 plus jest średnia wieku pielęgniarki obecnie

Uczestnik panelu eksperckiego

Cel 3. Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski

Zagrożeniem dla realizacji pakietu działań „Nowoczesna gospodarka odpadami o obiegu zamkniętym” jest ustawa o gospodarce odpadami prowadząca do gwałtownego wzrostu cen utylizacji odpadów. Istotnym ograniczeniem jest także niska wiedza konsumentów oraz przedsiębiorców na temat gospodarowania odpadami⁴⁷, co jednak pozostaje w zakresie możliwego oddziaływania administracji samorządowej.

Największym zagrożeniem z naszego punktu widzenia, który nie został w ogóle tutaj wzięty pod uwagę, to jest nowa ustawa o gospodarce odpadami. (...) Generalnie ona spowoduje, że nastąpi chyba wszędzie gwałtowny wzrost cen utylizacji odpadów i pytanie jakie będą konsekwencje tego wzrostu. I też jest tutaj barierą, która została mało uwypuklona, to jest niska wiedza społeczeństwa na temat postępowania w ogóle z odpadami.

Uczestnik panelu eksperckiego

⁴⁷ Por. Wywiady z podmiotami gospodarki cyrkularnej w województwie łódzkim – branże: Nowoczesny Przemysł Włókienniczy i Mody (w tym Wzornictwo) oraz Zaawansowane Materiały Budowlane. Raport końcowy. Badanie zrealizowane na potrzeby projektu „EUROPEJSKIE REGIONY NA RZECZ SYNERGII W GOSPODARCE CYRKULARNEJ” (SCREEN) (<https://bruksela.lodzkie.pl/nasze-projekty/screen/>)

3.2. Ocena systemu realizacji Strategii

Dokonana w rozdziale II analiza spójności wewnętrznej i zewnętrznej SRWW 2030 wykazała występowanie powiązań zarówno pomiędzy poszczególnymi elementami dokumentu (misja, wizja, cele rozwojowe), jak i w zakresie relacji z dokumentami programowymi na poziomie unijnym i krajowym. Tego rodzaju stan rzeczy ma swoje implikacje dla systemu realizacji zapewniając logikę planowanej interwencji, jak również stwarzając podstawy do systemowego wspierania działań rozwojowych podejmowanych przez samorząd województwa. W rozdziale 3.1 podjęta została z kolei kwestia merytorycznego uzasadnienia podejmowanych działań. Poza wymienionymi aspektami ważne jest ponadto, aby zapisy dokumentu w sposób klarowny i niebudzący wątpliwości przenosiły ideę rozwojową regionu na działania wszystkich interesariuszy.

Mając na uwadze powyższe można w kontekście zapisów projektu SRWW 2030 stwierdzić, że skuteczność wdrażania zaplanowanych SRWW 2030 procesów rozwojowych jest zależna od odpowiedniego doboru i wykorzystania **instrumentów programowych** oraz wykorzystania dostępnych **instrumentów instytucjonalnych**.

W kontekście instrumentów programowych należy podkreślić, że projekt SRWW 2030 uwzględnia taką ich strukturę, którą przewiduje docelowo model zarządzania rozwojem Polski zaprojektowany w dokumencie *System zarządzania rozwojem Polski*. Formułowanie zakresu przedmiotowego interwencji, jej celów czy wymiaru finansowego odbywa się od poziomu najogólniejszego (na poziomie regionu jest to SRWW 2030), aby następnie być uszczegóławianym dokumentami nieobligatoryjnymi o charakterze sektorowym/dziedzinowym (które uszczegóławiają dany kierunek rozwoju lub wycinek interwencji) czy strategiami ponadregionalnymi przyjmowanymi wspólnie przez województwa podejmujące współpracę w określonej dziedzinie. Na uwagę zasługują jednak dokumenty o charakterze planistyczno-wdrożeniowym. Poza budżetem i WPF szczególnego podkreślenia wymaga *Plan zarządzania i realizacji Strategii rozwoju województwa*, który zoperacjonalizuje założenia w dużej mierze ramowo opisane w ramach SRWW 2030. Ten dokument o charakterze wykonawczym będzie dokonywał szczegółowego podziału zadań wynikających z SRWW 2030 i wpisanych do budżetu województwa, jak również definiował podmioty odpowiedzialne za realizację określonych działań na poziomie operacyjnym, co zdecydowanie zwiększa szansę na implementację założeń rozwojowych wynikających z projektu Strategii.

Zaprezentowane powyżej podejście, zakładające opracowanie planu wykonawczego należy uznać za przydatne i trafne z punktu widzenia realizacji przyjętej wizji, misji i celów rozwojowych. Należy przy tym podkreślić, że przyjęcie przypisanie konkretnej odpowiedzialności za realizację określonych zadań stanowi jedno z podstawowych rozwiązań usprawniających proces wdrażania dokumentów o charakterze strategicznym. Na uwagę zasługuje także dokonywanie zastrzeżenia, że część działań istotnych z punktu widzenia możliwości osiągnięcia celów rozwojowych zawiera się w obszarze będącym poza kompetencjami Samorządu Województwa, ponieważ ich realizatorem jest m.in. strona rządowa. Należałoby także rozważyć dokonanie takiego zastrzeżenia również w kontekście działań podejmowanych przez administrację samorządową szczebla gminnego i powiatowego, których działania powinny wpisywać się w założenia rozwojowe regionu i mieć wobec nich komplementarny charakter.

Projekt SRWW 2030 przewiduje, że instytucjonalny wymiar realizacji SRWW będzie bazował na synergicznym wykorzystaniu potencjałów wynikających z:

- Kompetencji Zarządu Województwa wspieranych organizacyjnie strukturą organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego oraz jednostkami podległymi;
- Instytucjonalnych form współpracy i partnerstw, jak kontrakt terytorialny, ZIT czy mandat terytorialny;
- Bazy finansowej w postaci Regionalnych Instrumentów Finansowych (instrumentów zwrotnych);
- Potencjału relacyjnego Samorządu Województwa z interesariuszami polityki regionalnej oraz partnerami społeczno-gospodarczymi, ze szczególną rolą Wielkopolskiego Regionalnego Forum Terytorialnego.

System wdrażania zaprezentowany w projekcie SRWW 2030 określa najważniejsze instytucje odpowiedzialne za wdrożenie, jak również uwzględnia stosowanie zasady wielopoziomowego zarządzania i partnerstwa. Dodatkowo zakłada się, że strategia będzie realizowana przez jednostki samorządu województwa oraz te podmioty, na które samorząd ma wpływ lub są zaangażowane w realizację SRWW 2030.

Należy zatem stwierdzić, że przyjęcie i praktyczne wdrożenie obu rozwiązań, tj. przypisanie w planie wykonawczym adresatów poszczególnych działań oraz uwzględnienie zasady wielopoziomowego zarządzania powinno zdecydowanie przyczynić się do skutecznej i efektywnej realizacji wizji, misji i celów strategicznych SRWW 2030. Proponowany zestaw instrumentów instytucjonalnych daje bowiem możliwość kompleksowego oddziaływania na procesy rozwojowe. Zapewnia bowiem nie tylko merytoryczne, organizacyjne i finansowe wsparcie dla nich, ale dysponuje potencjałem do angażowania w procesy innych podmiotów. Wpisuje się tym samym w założenia projektowanej interwencji, która powinna przebiegać zgodnie z zasadami wielopoziomowego zarządzania, subsydiarności, partycypacji społecznej, w dialogu z partnerami społeczno-gospodarczymi.

Dodatkowo należy zwrócić uwagę na terytorialny wymiar Strategii, który przewiduje ukierunkowanie celów rozwojowych na dwa podstawowe rodzaje obszarów:

- Obszary miejskie i wiejskie oraz
- OSI posiadające wspólne charakterystyki społeczno-gospodarcze.

Generalnie rzecz biorąc terytorialny wymiar Strategii, co zasługuje na wyraźne podkreślenie, bazuje na dychotomicznym założeniu kierunkowania interwencji na:

- obszary o potencjałach rozwoju posiadających zdolność wywierania korzystnego wpływu na otoczenie,
- obszary wymagające wsparcia.

Tego rodzaju podejście umożliwi m.in. sprostanie wyzwaniu wskazującemu na konieczność przeciwdziałania i zmniejszania nierówności terytorialnych. Wynika z tego zastosowana dychotomia na miasta i obszary wiejskie, które będą wspierane za pomocą różnych celów rozwojowych wskazanych w Strategii. W każdym przypadku jednak rozwój będzie planowany w oparciu o specyficzne potencjały,

jak również będzie uwzględniał specyficzne uwarunkowania (np. problem depopulacji i jakości życia w miastach czy suburbanizacji i zatraćania pierwotnych funkcji na obszarach wiejskich).

Niezależnie od podziału na miasto i wieś Strategia przewiduje skierowanie interwencji do obszarów, które z różnych względów wymagają celowanego wsparcia uwzględniającego ich specyficzne potrzeby rozwojowe. W tym celu wyodrębniono obszary funkcjonalne, zarówno w wymiarze regionalnym (za PZPWW), jak i krajowym (z SOR, KPZK i KSRR). W przypadku obszarów funkcjonalnych interwencja ma na celu wzmocnienie i odpowiednie wykorzystanie endogennego potencjału wpływającego na budowanie przewag konkurencyjnych regionu.

W kontekście możliwości osiągnięcia celów rozwojowych, poza strukturą zaplanowanej interwencji oraz przyjętym systemem realizacji trzeba brać pod uwagę uwarunkowania zewnętrzne. Można je podzielić na dwie grupy. Do pierwszej należy uzależnienie realizacji określonych działań od kompetencji administracji innej niż Samorząd Województwa, np. administracji rządowej (władzy centralnej). W tym kontekście trzeba mieć na uwadze również rozwiązania systemowe kreujące warunki funkcjonowania dla określonych dziedzin, jak służba zdrowia, rynek pracy czy energetyka. Dodatkowo konieczne jest wzmocnienie oddziaływania SRWW 2030 działaniami podejmowanymi na niższych szczeblach administracji samorządowej komplementarnymi wobec planów rozwojowych przyjętych dla Wielkopolski.

Poza powyższymi należy mieć także na uwadze możliwy negatywny wpływ uwarunkowań o charakterze ponadregionalnym, a nawet ponadkrajowym. Są one rozpatrywane jako zagrożenia dla rozwoju Wielkopolski w ramach dokonanej analizy SWOT (projekt SRWW 2030, str. 39-40) i można je uznać za wyczerpujący zbiór czynników stanowiących zagrożenie realizacji celów rozwojowych wskazanych w projekcie SRWW 2030. Taka konkluzja wynikała z dyskusji prowadzonej w ramach panelu eksperckiego.

Jeżeli chodzi o identyfikację trendów, i globalnych, i uwarunkowań krajowych i, to zostały w dużej mierze dobrze zdiagnozowane. Raz, że to zostało opisane w wyzwaniach, dwa, że również w analizie SWOT większość też tych uwarunkowań została uwzględniona. To, czego brakuje, to może jeszcze, jeżeli patrzymy na uwarunkowania krajowe, poświęcenie większej uwagi uwarunkowaniom politycznym właściwie. Co słyszymy o planach rządu, może mieć ogromny wpływ na możliwość w ogóle realizacji tej strategii. (...) pomysły, które się pojawiają i albo są szybko wdrażane w życie, albo znikają, powodują, że dla wielu podmiotów, które po prostu funkcjonują w gospodarce wstrzeliwanie się z jakimkolwiek działaniami jest utrudnione. To dotyczy chociażby przedsiębiorstw. Na przykład kwestia zmiany wytycznych odnośnie 30-krotności składki ZUS.

Uczestnik panelu eksperckiego

Wydaje się, że w przypadku części z nich oddziaływanie ma charakter bezwarunkowy, tj. z poziomu regionu niemożliwe jest zapobieganie im, a co najwyżej działania na rzecz minimalizowania skutków. Do tej grupy należą bez wątpienia uwarunkowania koniunkturalne, w przypadku których to właśnie plan rozwojowy nakreślony projektem SRWW 2030 ma działanie łagodzące skutki. Odpowiednio dostosowany do współczesnych wyzwań rozwojowych system społeczno-gospodarczy regionu w mniejszym stopniu doświadczy konsekwencji negatywnych zjawisk gospodarczych. W większym stopniu poza możliwością oddziaływania z poziomu regionu (a z pewnością jest to oddziaływanie o ograniczonym zasięgu, nie tylko terytorialnym, ale także pod względem skali) są niekorzystne zmiany

klimatyczne (w tym rosnące ocieplenie czy wzrastająca liczba klęsk naturalnych). Do czynników niezależnych od Samorządu Wielkopolski należą także działania innych krajów, jak chociażby rządu federalnego Niemiec otwierającego rynek pracy na obywateli Ukrainy, co może poskutkować ich odpływem z Polski.

Podobna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do kwestii związanych z polityką europejską w kontekście kształtowania warunków funkcjonowania UE. W tym obszarze decydujący głos należy do krajów, toteż jedynym możliwym sposobem oddziaływania mającego na celu minimalizowanie ryzyk (związanych np. z ograniczenie wpływów finansowych z polityki spójności skutkującej koniecznością większej mobilizacji środków własnych samorządu czy dwustronne umowy handlowe UE z krajami trzecimi zagrażające rynkowi rolnemu Wielkopolski) jest silna pozycja regionu umożliwiająca lobbowanie na rzecz przyjmowania bądź odrzucania określonych rozwiązań.

Podobnie rzecz wygląda w kontekście rozwiązań systemowych na poziomie krajowym. Jak wskazano w ramach panelu eksperckiego decyzje polityczne mogą skutkować przyjmowaniem rozwiązań, które mogą utrudnić wdrażanie procesów rozwojowych na poziomie regionów. Poza przywołanym przykładem rozważanego zniesienia limitu 30-krotności składek płaconych do systemu ubezpieczeń społecznych do kwestii systemowych należy także niekorzystny wpływ decyzji władz centralnych na sytuację finansową samorządów, zaniechanie inwestycji w infrastrukturę transportową zarządzaną na poziomie krajowym czy brak wystarczających rozwiązań prawnych w organizacji polityki społecznej dostosowanych do współczesnych realiów i wyzwań demograficznych. Tego rodzaju uwarunkowania w istotnym zakresie mogą zmniejszyć skuteczność efektów starań władz Samorządu Województwa w zakresie stymulowania procesów rozwojowych Wielkopolski.

Immanentna cecha uwarunkowań, jakim jest ich zewnętrzny wobec regionu charakter, w sposób naturalny jest powiązana z ograniczonymi możliwościami reagowania na nie. Poza konsekwencją we wdrażaniu zaplanowanej w projekcie SRWW 2030 ścieżki rozwoju skutkującej wzrostem potencjału społeczno-gospodarczego Wielkopolski oraz dostosowywaniem się do zachodzących zmian, możliwym rozwiązaniem jest lobbowanie za wdrażaniem określonych rozwiązań systemowych bądź rezygnacji z innych. Korzystnym rozwiązaniem byłoby także wyraźniejsze podkreślenie w opisie systemu realizacji SRWW 2030 możliwego oddziaływania uwarunkowań wskazanych w analizie SWOT. Tego rodzaju przywołanie, poza funkcją uświadamiającą znaczenie tych zagadnień, wpłynie korzystnie na spójność zapisów Strategii. Jest dodatkowo pożądane również z tego względu, że projekt SRWW 2030 zakłada finansowanie działań rozwojowych właśnie z budżetów samorządów gminnych i powiatowych (str. 104) nie wskazując jednakże wyraźnie ich roli w systemie realizacji.

3.3. Ocena systemu monitoringu

Proces monitoringu jest niezwykle istotny z uwagi na konieczność powadzenia należytej kontroli efektywności realizacji celów strategicznych. Pełni funkcje kontrolne oraz weryfikujące skuteczność wdrażanych przedsięwzięć. Obowiązek monitorowania strategii regionalnych wynika z zapisów ustawy o samorządzie województwa, która zgodnie z art. 41 ust. 2 pkt 4a wskazuje, że do Zarządu Województwa należy monitorowanie i analizowanie procesów rozwojowych w układzie przestrzennym oraz strategii rozwoju województwa, regionalnych programów operacyjnych, programów rozwoju i programów służących realizacji umowy partnerstwa w zakresie polityki spójności oraz kontraktu terytorialnego rozwoju regionalnego.⁴⁸

Obserwacja stanu regionu pełni bowiem ważną rolę w planowaniu strategicznym i jest podstawowym warunkiem efektywnego rozwoju. Prowadzenie pomiaru, monitoringu i oceny rozwoju zależy przede wszystkim od dostępności informacji. Informacje można czerpać ze statystyki publicznej oraz poprzez prowadzenie badań empirycznych.⁴⁹ System monitoringu strategii powinien zatem dostarczać danych dotyczących najważniejszych aspektów rozwoju regionu. Informacje tego typu wspierają sprawne zarządzanie działaniami publicznymi w regionie. Śledzenie postępów w realizacji Strategii umożliwia bieżące identyfikowanie obszarów, które wymagają dodatkowego wsparcia. Bieżący monitoring stopnia realizacji celów strategicznych dostarcza także informacji, na podstawie których mogą zostać przeprowadzane korekty zaplanowanych działań. Powinien spełniać założenia:

- być kompletny, co oznacza, że musi dostarczać informacji na temat wszystkich ważnych pól oddziaływania Strategii,
- być łatwy do zarządzania,
- wskaźniki powinny dawać obraz najważniejszych efektów realizacji poszczególnych strategicznych kierunków działań,
- wskaźniki powinny odzwierciedlać zmiany w obszarach, których dotyczy strategia,
- koszt zbierania danych nie powinien przewyższać wartości informacji, jakiej dostarczają wskaźniki.⁵⁰

W tym kontekście należy wskazać, że system monitoringu SRWW 2030 opiera się na zestawie 11 mierników przyporządkowanych do każdego z celów strategicznych (Ryc. 34, str. 106 SRWW 2030). Projekt SRWW 2030 przewiduje ich powiązanie z celami strategicznymi. Należałoby jednak rozważyć możliwość wskazania tego rodzaju powiązań również na bazie celów operacyjnych (por. tabela 14). Tego rodzaju zabieg stanowiłby dla odbiorców SRWW 2030 ułatwienie w interpretacji występujących zależności. Wykazaniu powiązań powinno również towarzyszyć pogłębienie uzasadnienia doboru wskaźników. Zakres możliwych mierników odnoszących się do poszczególnych obszarów

⁴⁸ K. Jędruszczak, 2017, Monitoring strategii regionalnych na przykładzie Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku Innowacyjne Mazowsze, Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula, Nr 55(4), str. 57

⁴⁹ Broł R., 2006, *Rozwój regionalny jako kategoria ekonomiczna*, [w:] Strahl D. (red.), *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wrocław: Wyd. Akademii Ekonomicznej, s. 34-36

⁵⁰ *Ocena ex-ante projektu zaktualizowanej Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020*, 2013, Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, s. 60

oddziaływania jest szerszy,⁵¹ stąd też umotywowanie wyboru konkretnych ułatwień odbiorcom SRWW 2030 zrozumienie logiki zastosowanego doboru.

W odniesieniu do wskaźników mamy chyba największą wątpliwość. (...) dla przykładu, cel operacyjny zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu, no to tutaj mamy inicjatywy służące współpracy nauki z biznesem, co jest jakby istotnym elementem również wynikającym z opisu uwarunkowań, rozwój sieci, kooperacje, reindustrializację, rozwój sektora rolnego i rolno-spożywczego, i innowacyjność na umiędzynarodowienie MŚP. I mamy przedsięwzięcia, które mają służyć wprowadzaniu tych relacji pomiędzy biznesem, nauką, pojawiają się klastry, otoczenie biznesu, instytucji czy też rolnictwo... (...) wskaźnik mamy nakłady wewnętrzne na działalność badawczo-rozwojową na jednego mieszkańca. W części przypadków w ogóle mieliśmy wątpliwości czy faktycznie wskaźniki, które tutaj zostały zaplanowane, one oddają istotę i pozwalają odpowiedzieć na pytanie, czy cele, które zostały postawione, zostały osiągnięte.

Uczestnik panelu eksperckiego

Tabela 14. Powiązania celów rozwojowych SRWW 2030 z miernikami ich osiągnięcia

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Wskaźniki (mierniki osiągnięcia celów strategicznych)
1. Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców	1.1. Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu	Nakłady wewnętrzne na działalność B+R na 1 mieszkańca
	1.2. Utrzymanie wysokiego poziomu zatrudnienia	Wskaźnik zatrudnienia w wieku produkcyjnym wg płci
	1.3. Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy	Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu
2. Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu	2.1. Rozwój Wielkopolski świadomy demograficznie	Współczynnik przyrostu naturalnego
	2.2. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom	Poziom ubóstwa skrajnego
	2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu	Członkowie kół, klubów, sekcji kultury, w tym dzieci i młodzież szkolna na 1000 ludności
3. Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski	3.1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej województwa	Drogi o twardej nawierzchni na 10 tys. ludności
	3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski	Pojemność obiektów małej retencji wodnej
	3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej	Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej
4. Wzrost skuteczności wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem	4.1. Rozwój zdolności zarządczych i świadczenia usług	Odsetek osób korzystających z usług administracji publicznej za pomocą Internetu
	4.2. Wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju	Wartość podpisanych umów o finansowanie zwrotne**

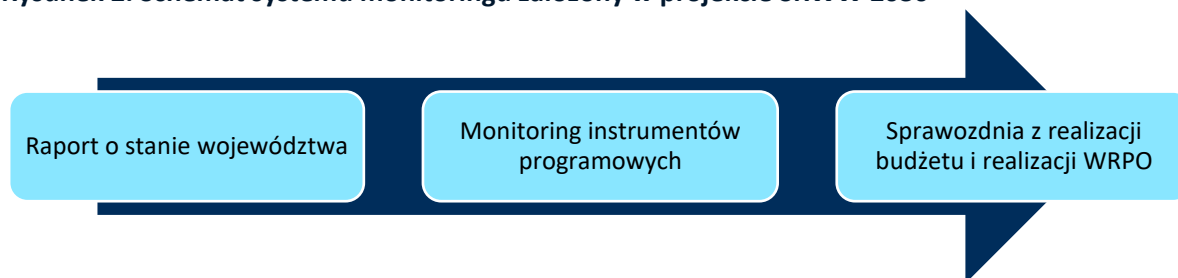
Źródło: opracowanie własne

⁵¹ Przykładowo zmiany w strukturze demograficznej można identyfikować również biorąc pod uwagę strukturę ludności wg produkcyjnych grup wiekowych bądź też mierzyć wskaźnikiem starości bądź obciążenia demograficznego.

Ustalenie wartości bazowych wskaźników jest podstawą dla działania systemu monitoringu, gdyż zmiana tych wartości w czasie będzie wpływać na ocenę skuteczności realizacji Strategii. Wartości docelowe z kolei mogłyby pomóc ocenić stopień osiągnięcia wyznaczonych celów oraz wpływ realizowanych działań na społeczeństwo.⁵² Podkreślenia wymaga fakt, że proponowany system monitoringu nie zakłada występowania wartości docelowych. Podejście takie wynika z prawdopodobnego założenia, że za rozwój regionu, według dokonanej w SRWW 2030 analizy uwarunkowań (prawnych, systemowych, społecznych czy gospodarczych) odpowiada szeroki wachlarz czynników, dodatkowo w części pozostających poza możliwością bezpośredniej kontroli z poziomu samorządu województwa⁵³. W związku z tym założenie docelowych wartości musiałyby bazować na wykonaniu szczegółowych prognoz ekonometrycznych. Nie chodzi przy tym jedynie o analizę szeregów czasowych, ale również uwzględnienie szerokiego kontekstu uwarunkowań wpływających na osiąganie wartości określonych wskaźników.

Podstawą skutecznego wdrożenia i realizacji strategii rozwoju, a w efekcie osiągnięcia postawionych w niej celów, jest dysponowanie aktualną i wiarygodną wiedzą na temat postępów realizowanych działań oraz ich efektów i oddziaływań.⁵⁴ To założenie pozostaje aktualne niezależnie od doboru mierników osiągania celów strategicznych. Proces monitorowania powinien polegać na systematycznym obserwowaniu zmian zachodzących w ramach poszczególnych celów wytyczonych w Strategii. Monitoring powinien być prowadzony na kilku płaszczyznach i dostarczać informacji na temat postępów w osiąganiu przyjętych celów, a także umożliwić kwantyfikację efektów zrealizowanych działań.⁵⁵ Dodatkowo monitoring powinien być systematyczny, tak aby możliwa była obserwacja postępów oraz ewentualna reakcja na ich brak. Ten postulat jest spełniany dzięki przyjętemu w SRWW 2030 założeniu corocznego monitoringu operacyjnego sporządzanego na bazie raportu o stanie województwa. Jego uzupełnieniem będzie monitoring instrumentów programowych oraz dokumenty sprawozdawcze.

Rysunek 2. Schemat systemu monitoringu założony w projekcie SRWW 2030

Wdrożenie cyklicznego raportowania może odpowiadać na potrzeby głównych jego odbiorców, pełniąc funkcję analityczną, rekomendacyjną i informacyjno-promocyjną, a odpowiedzialność za raportowanie

⁵² *Ocena ex-ante projektu zaktualizowanej Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020*, 2013, Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, s. 68

⁵³ Przykładowo kryzys gospodarczy w skali ponadnarodowej może w sposób skuteczny zmniejszyć dynamikę rozwoju regionu implikując konieczność podejmowania działań dostosowawczych. W tej sytuacji, jakkolwiek Wielkopolska może poradzić sobie lepiej niż wiele innych, słabiej rozwiniętych regionów w Polsce i za granicą, to jednak założone ewentualne docelowe wartości wskaźników mogą w takiej sytuacji pozostać nieosiągnięte.

⁵⁴ *Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”*, s.67

⁵⁵ *Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030*, s. 91

ponosić będą wszystkie podmioty zaangażowane w realizację Strategii. Można jednakże rozważyć zasadność wykorzystania niektórych wskaźników kontekstowych oraz uzupełnienie listy wskaźników o wskaźniki lepiej dopasowane do zjawisk, których zmiany mają obrazować. Pełniejsza lista potencjalnych wskaźników dostępna jest w „*Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa wielkopolskiego 2019*” w części dotyczącej analizy zróżnicowania regionalnego.⁵⁶

Analiza systemu monitoringu ujawniła, że jego konstrukcja jest punktem wyjścia do dalszego uszczegóławiania oceny skuteczności i efektywności osiągania celów strategicznych. Podobnie jak uszczegóławiane będą (np. w planach operacyjno-wdrożeniowych) poszczególne działania uwzględniające narzucone SRWW 2030 cele rozwojowe, tak i doprecyzowywane będą mierniki. Wydaje się jednakowoż zasadnym, aby w rozdziale poświęconym systemowi monitorowania poświęcić więcej miejsca dwóm aspektom:

- uzasadnieniu doboru mierników celów rozwojowych,
- uszczegółowieniu ramowego kształtu systemu monitorowania, jak ma się wyłonić z pogłębienia systemu realizacji SRWW 2030 dokumentami planistyczno-wdrożeniowymi czy programowymi.

⁵⁶ *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa wielkopolskiego 2019*, 2019, Poznań: Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne, s. 410-415

3.4. Podsumowanie

Konstrukcja celów rozwojowych (poddana wcześniej analizie pod kątem spójności wewnętrznej) zapewnia możliwość oddziaływania na procesy społeczno-gospodarczej, jak również sprostania wyzwaniom, jakie zostały uznane za istotne w kontekście rozwoju Wielkopolski. W odniesieniu do oceny skuteczności na szczególną uwagę zasługuje przewidziany w ramach SRWW 2030 system realizacji Strategii obejmujący instrumenty programowe i instytucjonalne instrumenty. Zapewnia merytoryczne, organizacyjne i finansowe wsparcie dla osiągnięcia celów rozwojowych wynikających z SRWW, jak również umożliwia angażowanie w procesy rozwojowe innych podmiotów – interesariuszy rozwoju regionalnego czy partnerów społeczno-gospodarczych. Wpisuje się tym samym w założenia projektowanej interwencji, która powinna przebiegać zgodnie z zasadami wielopoziomowego zarządzania, subsydiarności, partycypacji społecznej oraz w dialogu z partnerami społeczno-gospodarczymi.

Na szczególną uwagę zasługuje przy tym podejście zakładające opracowanie planu wykonawczego, który zoperacjonalizuje założenia w dużej mierze ramowo opisane w ramach SRWW 2030. Takie rozwiązanie uznane zostało za przydatne i trafne z punktu widzenia realizacji przyjętej wizji, misji i celów rozwojowych. Przesłanką do niego jest fakt, że przypisanie konkretnej odpowiedzialności za realizację określonych zadań stanowi jedno z podstawowych rozwiązań usprawniających proces wdrażania dokumentów o charakterze strategicznym. Jakkolwiek dokonano w opisie systemu realizacji zastrzeżenia o istotnym wpływie działań administracji rządowej na możliwość osiągania celów rozwojowych, to należałoby także rozważyć dokonanie takiego zastrzeżenia również w kontekście działań podejmowanych przez administrację samorządową szczebla gminnego i powiatowego, których działania powinny komplementarnie wpisywać się w założenia rozwojowe regionu. System wdrażania zaprezentowany w projekcie SRWW 2030 określa także najważniejsze instytucje odpowiedzialne za wdrożenie, co w zestawieniu z opracowaniem planu wykonawczego powinno zdecydowanie przyczynić się do skutecznej i efektywnej realizacji wizji, misji i celów strategicznych SRWW 2030.

Istotny z punktu widzenia możliwości osiągnięcia celów rozwojowych terytorialny wymiar strategii bazuje na założeniu ukierunkowania interwencji na obszary o potencjałach rozwoju posiadających zdolność wywierania korzystnego wpływu na otoczenie oraz na obszary wymagające wsparcia, co ma się przyczynić do osiągnięcia spójności terytorialnej regionu. Generalnie rzecz biorąc przewidziano ukierunkowanie celów rozwojowych na obszary miejskie i wiejskie oraz takie, które z różnych względów wymagają specyficznego ukierunkowania wsparcia. W tym celu wyodrębniono obszary funkcjonalne, zarówno w wymiarze regionalnym (za PZPWW), jak i krajowym (z SOR, KPZK i KSRR). W przypadku obszarów funkcjonalnych interwencja ma na celu wzmocnienie i odpowiednie wykorzystanie endogennego potencjału wpływającego na budowanie przewag konkurencyjnych regionu.

W kontekście skuteczności systemu realizacji należy brać również pod uwagę uwarunkowania zewnętrzne. Wiążą się one z szeroko rozumianymi uwarunkowaniami o ponadnarodowym czy wręcz globalnym zasięgu (koniunkturalne, klimatyczne) oraz systemowymi mającymi swoje źródło zarówno w krajowym, jak i unijnym systemie władzy. Zostały one wskazane w ramach analizy SWOT opracowanej na potrzeby projektu SRWW 2030, tym niemniej zasadnym wydaje się wyraźniejsze podkreślenie w opisie systemu realizacji możliwego oddziaływania wskazanych tam zagrożeń, co poza

funkcją uświadamiającą znaczenie tych zagadnień może dodatkowo wpłynąć korzystnie na spójność zapisów Strategii.

Elementem systemu realizacji jest także monitorowanie i ewaluacja postępów realizacji. Przyjęty model monitoringu przewiduje kilka poziomów weryfikacji postępów wdrożeniowych: strategiczny (kontekstowy), operacyjny (monitoring projektów strategicznych) i programowy. Tego rodzaju podejście ma w założeniu zapewnić możliwość wielopoziomowego analizowania stopnia realizacji założeń SRWW, jak również oddziaływania Strategii na procesy społeczno-gospodarcze zachodzące w Wielkopolsce w efekcie jej wdrażania. Wydaje się zasadnym, aby w ramach opisu systemu monitorowania poświęcić więcej miejsca dwóm aspektom:

- uzasadnieniu doboru mierników celów rozwojowych,
- uszczegółowieniu ramowego kształtu systemu monitorowania, jak ma się wyłonić z pogłębienia systemu realizacji SRWW 2030 dokumentami planistyczno-wdrożeniowymi czy programowymi.

Tego rodzaju uzupełnienie może, podobnie jak przywołany wyżej aspekt, uspołnić wewnętrzną strukturę dokumentu czyniąc ją bardziej czytelną dla odbiorcy w jej zapisów. W konsekwencji przyczyni się także do lepszego zrozumienia istoty zaplanowanej interwencji przez interesariuszy rozwoju Wielkopolski.

IV. Ocena efektywności projektu Strategii

Dochody budżetu województwa to głównie, uzależnione od koniunktury, udziały w podatkach dochodowych od osób fizycznych i przedsiębiorstw oraz transfery z zewnątrz (subwencje i dotacje). Przy poszukiwaniu nowych źródeł finansowania celów rozwojowych szczególne znaczenie mają dotacje, w tym dotacje inwestycyjne. Mogą być one pozyskiwane z budżetu państwa lub budżetów innych jednostek samorządu terytorialnego oraz innych jednostek sektora finansów publicznych. Mogą pochodzić też z budżetu Unii Europejskiej lub ze środków państw członkowskich EFTA. Podmioty z Wielkopolski są także ponadprzeciętnie aktywne w pozyskiwaniu środków na badania naukowe i innowacje w ramach programu Horyzont 2020 (Ewaluacja Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020).

Realizacja celów zawartych w „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku” uwzględniać musi wykorzystanie środków europejskich w perspektywie 2021-2027. Środki te pochodzą będą z następujących źródeł: 1) Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Fundusz Spójności, 2) Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+), 3) Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji (EFRG) i Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), 4) Program „Horyzont Europa”, oraz 5) Erasmus+. Należy mieć również nadzieję na kontynuację obecnych programów: COSME, LIFE oraz CEF. Możliwości wykorzystania środków europejskich na rzecz realizacji celów operacyjnych „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku” przedstawiono w Tabeli 14.

Tabela 15. Cele operacyjne Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku i możliwości ich finansowania ze środków europejskich

	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Fundusz Spójności	Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+)	Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji (EFRG) i Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)	Program „Horyzont Europa”	Erasmus+
Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców	+	+	+	+	+
Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu	+	+			+
Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski	+				
Wzrost skuteczności Wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem	+	+			

Źródło: opracowanie własne

Finansowanie wspólnej polityki rolnej w perspektywie 2021-2027 realizowane będzie ze środków trzech funduszy: 1) Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) – aktualnie projektowana alokacja wynosi 286,2 miliardów EUR, 2) Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) – 78,8 miliardów EUR, oraz częściowo 3) programu „Horyzont Europa”, w ramach którego przewidziano 10 miliardów EUR na wsparcie badań i innowacji w dziedzinach: produkcji żywności, rolnictwa, rozwoju obszarów wiejskich i biogospodarki. Co istotne, w perspektywie 2021-2027 utrzymane zostanie ważne narzędzie interwencji na obszarach wiejskich, jakim jest LEADER. Redystrybucja środków z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) powinna przyczynić się do osiągnięcia następujących celów rozwoju obszarów wiejskich w UE: 1) wspieranie inteligentnego, odpornego i zróżnicowanego sektora rolnictwa przy zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego, 2) zwiększenie troski o środowisko oraz intensyfikacja działań w dziedzinie klimatu, 3) umacnianie struktury społeczno-ekonomicznej obszarów wiejskich.

„Horyzont Europa” stanowi program ramowy UE na rzecz badań i innowacji na lata 2021–2027, będący kontynuacją „Horyzontu 2020”. Celem inicjatywy będzie wzmocnienie sektora naukowego i technologicznego w zakresie takich dziedzin jak: zdrowie, starzenie się społeczeństw, bezpieczeństwo, zanieczyszczenia i zmiana klimatu. Docelowo program powinien stworzyć do 100 000 miejsc pracy w sektorze badań i innowacji. Program ma się opierać o 3 filary: doskonała baza naukowa, globalne wyzwania i europejska konkurencyjność przemysłowa oraz innowacyjna Europa.

Erasmus+ jest programem UE w dziedzinie edukacji, szkoleń, młodzieży i sportu. Struktura programu obejmuje takie elementy jak:

- mobilność edukacyjna,
- współpraca na rzecz innowacji i wymiany dobrych praktyk,
- wsparcie w reformowaniu polityk,
- program Jean Monnet,
- sport.

Do programu należy 28 państw członkowskich UE oraz tzw. kraje stowarzyszone, m.in. Islandia, Liechtenstein, Norwegia, Turcja. Program wspiera działania w dziedzinie szkolnictwa, kształcenia i szkolenia zawodowego, edukacji szkolnej, edukacji dorosłych i młodzieży oraz sportu. Celem programu Erasmus+ jest promowanie synergii i wzajemnego inspirowania się w różnych dziedzinach kształcenia, eliminowanie sztucznych granic między poszczególnymi działaniami i projektami, wspieranie nowych pomysłów oraz pobudzanie nowych form współpracy.

COSME to program ramowy na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich firm. Główne cele programu to: a) wzmocnienie konkurencyjności i trwałości unijnych przedsiębiorstw, szczególnie małych i średnich, b) krzewienie kultury przedsiębiorczości, wspieranie tworzenia miejsc pracy oraz wzrostu MŚP. W ramach programu COSME realizowane są 4 kierunki działań: a) poprawa dostępu do rynków, b) poprawa dostępu małych i średnich przedsiębiorstw do finansowania, c) poprawa warunków dla tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw, d) promocja przedsiębiorczości i kultury przedsiębiorczości.

LIFE to program UE na współfinansowanie projektów z dziedziny ochrony i poprawy jakości środowiska oraz wpływu człowieka na klimat i dostosowania się do jego zmian. Jego głównym celem jest wspieranie procesu wdrażania wspólnotowego prawa ochrony środowiska, a także identyfikacja i promocja nowych rozwiązań dla problemów dotyczących środowiska w tym przyrody. Beneficjentem Programu może być każdy podmiot publiczny lub prywatny zarejestrowany na terenie państwa należącego do UE.

Program CEF "Łącząc Europę" wspiera takie obszary jak sieci transportowe, energetyczne oraz telekomunikacyjne. Poprzez CEF wspierana jest infrastruktura transportowa leżąca w transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T, tj. o znaczeniu międzynarodowym, europejskim.

Należałoby uzupełnić rozdział dotyczący systemu realizacji Strategii o informacje pokazujące wielkość wydatków i, w miarę możliwości, strukturę potencjalnych źródeł finansowania. W Strategii należałoby się skupić przede wszystkim na propozycjach alokacji środków. Dokument Strategii powinien precyzować, co będzie priorytetem wydatkowym, a także przez jakie programy będzie realizowany.

Partnerstwo publiczno-prywatne jest odpowiedzią na wyzwania cywilizacyjne, tj. w jaki sposób, przy silnym ograniczeniu wielkości funduszy publicznych, zaspokoić rosnące oczekiwania społeczne dotyczące zakresu i standardu świadczenia usług publicznych. W województwie wielkopolskim klastry (m.in. kotlarski i motoryzacyjny) deklarują duże zaangażowanie firm we współpracę z konkurentami, organizacjami branżowymi oraz instytucjami badawczo-rozwojowymi. Jednakże kooperacja jest postrzegana jako mało istotna z punktu widzenia konkurencyjności firm z poszczególnych klastrów. Badania nad klastrami meblarskim, kotlarskim i motoryzacyjnym pokazują, że w regionie funkcjonuje określona liczba przedsiębiorstw gotowych do partycypowania w tej inicjatywie. Pozwala to sądzić, że spełniony jest warunek zapewnienia tzw. masy krytycznej niezbędnej dla inicjacji i rozwoju klastrów.⁵⁷ W celu uzyskania możliwości stabilnego działania i rozwoju struktur klastrowych w przyszłości konieczne jest określenie źródeł ich finansowania. Warto rozważyć pozyskanie partnerów z sektora prywatnego dla finansowania działalności podmiotów funkcjonujących w klastrach.

W dokumencie „Założenia do umowy partnerstwa na lata 2021-2027” określono następującą alokację środków EU dla Polski: 1) Fundusz Spójności – 8 miliardów EUR, 2) Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – 40 miliardów EUR, 3) Europejski Fundusz Społeczny Plus – blisko 13 miliardów EUR, 4) Interreg – 0,5 miliarda EUR. W perspektywie 2021-2027 Polska zobowiązana będzie przeznaczyć z alokacji EFRR: 1) min. 35% na wspieranie innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej, 2) min. 30% na promowanie czystej i sprawiedliwej transformacji energetyki, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, przystosowania się do zmian klimatu oraz zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, 3) min. 6% na zrównoważony rozwój obszarów miejskich. Z alokacji EFS+: 1) min. 25% na wspieranie włączenia społecznego, 2) min. 2% na zwalczanie form skrajnego ubóstwa, 3) min. 10% na wsparcie zdolności do zatrudnienia ludzi młodych. Wskazaną szacunkową alokację należy uwzględnić przy estymacji budżetu na realizację celów i kierunków interwencji zapisanych w analizowanej Strategii.

⁵⁷ M. Gorynia, B. Jankowska, 2008, *Klastry a międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Difin, Warszawa

Członkostwo Polski w UE zapewnia możliwość finansowania projektów rozwojowych. Środki EU – wskazane jako główne źródło finansowania to źródło przyszłe i jednocześnie niepewne. Nowa perspektywa finansowa UE nie jest w tym momencie znana, trudno więc jednoznacznie przewidywać na ile poszczególne pakiety działań będą spójne z zapisami Programów Operacyjnych 2021-2027. Oczekiwanie, że środki UE będą głównym źródłem finansowania działań w ramach strategii urasta w tej sytuacji do rangi zagrożenia dla możliwości realizacji zapisów Strategii. Szczęólnego znaczenia nabiera w tym kontekście również jedno z zagrożeń wskazanych w strategii – możliwość zakwalifikowania województwa wielkopolskiego do grupy regionów przejściowych, w których wymagany będzie większy wkład własny do realizowanych projektów. W takim scenariuszu zagrożenie wynikające z poprzedniego punktu zyska na sile. Na istotności zyskuje natomiast postulat skierowany do władz centralnych wskazujący na konieczność zapewnienia samorządom puli środków w wysokości adekwatnej do zadań, w tym także opracowanie systemu korekcyjno-wyrównawczego, który nadmiernie nie nadweręża samorządów płacących kwoty wyrównawcze. Warto dodać, że o ile w 2019 roku płatnikiem tego rodzaju kwot były 4 powiaty (poznański oraz miasta: Kalisz, Leszno i Poznań) na ogólną sumę około 116,4 mln zł, tak planowane na 2020 rok wpłaty mają objąć już 5 powiatów (do wcześniej wymienionych dochodzi powiat kępiński) na kwotę 131,1 ml zł.⁵⁸

Mając na uwadze powyższe należy także rozpatrywać możliwość współfinansowania projektów rozwojowych środkami budżetowymi. Opierając się na ogólnej diagnozie sytuacji finansowej województwa wielkopolskiego można zauważyć co następuje:

- W latach 2013-2018 rosły dochody ogółem województwa; za wzrost ten praktycznie w całości odpowiadał wzrost dochodów z tytułu CIT i PIT, który nie dość, że kompensował malejące dochody z tytułu dotacji (zarówno celowych jak i rozwojowych) to jeszcze pozwalał na odnotowanie wzrostu dochodów ogółem. (+)

I generalnie dochody podatkowe to znowuż jest PIT i CIT przede wszystkim, jeśli mówimy o województwie, te wartości są przeciętnie 10% wyższe niż średnia krajowa dla wszystkich województw, co też daje taką przesłankę do sądzenia, że na przykład Wielkopolska jest jednym z lepiej wyposażonych województw do realizacji jakichkolwiek planów strategicznych, jakie by one nie były. W zasadzie abstrahujemy od tego, jakie konkretne projekty ile będą kosztowały, Wielkopolska jest bardziej zamożna, lepiej wyposażona w bardziej wydajne źródła dochodów niż inne województwa.

- Co do zasady wzrost (w latach 2013-2018) wysokości dochodów województwa jest okolicznością korzystną. Jeśli jednak wziąć pod uwagę to, że znacząco zwiększył się udział dochodów z tytułu CIT i PIT w strukturze dochodów województwa – z 39,29% w 2013 r. do 61,36% w 2018 r. - można mówić o rysującym się zagrożeniu dla stabilności budżetu województwa. Wzrost, o którym mowa powyżej wynika przede wszystkim z bardzo dobrej koniunktury gospodarczej w tych latach. Dochody z tytułu PIT, a szczególnie z tytułu CIT

⁵⁸ Por.: Planowane na 2020 r. roczne kwoty subwencji, wpłat i udziałów w PIT dla poszczególnych gmin, powiatów i województw (za: <https://www.gov.pl/web/finanse/ostateczne-roczne-kwoty-subwencji-wplat-i-udzialow-dla-poszczegolnych-gmin-powiatow-i-wojewodztw>) oraz Roczne kwoty subwencji, wpłat i udziałów dla poszczególnych gmin, powiatów i województw na 2019 r. (za: <https://www.gov.pl/web/finanse/planowane-na-2020-r-roczne-kwoty-subwencji-wplat-i-udzialow-w-pit-dla-poszczegolnych-gminpowiatow-i-wojewodztw>)

(z którego dochody są przeważające) charakteryzuje jednak znaczna wrażliwość na wahania koniunktury. W tej sytuacji każde spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego będzie skutkowało obniżeniem dochodów budżetu województwa i - co za tym idzie - obniżeniem zdolności do finansowania przedsięwzięć o charakterze rozwojowym. (-)

Generalnie trochę ponad połowa wszystkich dochodów z PIT-u, które trafiają do budżetu państwa jest redystrybuowana później do samorządów. Najwięcej na tym ucierpią gminy, bo tam ten udział jest największy, dla województwa to będzie marginalne znaczenie, tam jest szczątkowy udział w tym podatku PIT, tak że w punktu widzenia województwa małe zagrożenie. Natomiast, jeżeli byśmy rozpatrywali zaangażowanie powiatów i w szczególności gmin, to tutaj ten ubytek będzie zauważalny i on się przełoży w dalszej konsekwencji na zdolność do zaciągania zobowiązań i ich obsługi, bo zmniejszą się nadwyżki operacyjne, które są bazą naliczenia tej zdolności, tego indywidualnego wskaźnika zadłużenia, więc to wszystko będzie miało konsekwencje natychmiastowe w tegorocznym budżecie, w perspektywie 2-3 lat z całą mocą też się uwidoczní w zdolności do zaciągania zobowiązań. (...) CIT to jest kwestia związku CIT z wahaniami koniunktury. To jest najbardziej wrażliwy na wahania koniunktury podatek. I jeśli on stanowi tak dużą część dochodów województwa, to jest duży obszar zagrożenia dla takiej finansowej strony, możliwości finansowania jakichkolwiek projektów przez województwo

- Dochody podatkowe na jednego mieszkańca województwa wielkopolskiego kształtują się na relatywnie wysokim poziomie (osiągają wartość o ok. 10% wyższą od średniej dla wszystkich województw). Może to świadczyć o relatywnie wyższej bazie dochodowej, choć budżet województwa pozostaje skromny w zestawieniu z budżetami powiatów, a przede wszystkim gmin. Dodatkowo, zdecydowana większość dochodów podatkowych to udziały w dochodach z PIT i CIT, o których wrażliwości na wahania koniunktury pisano powyżej. (+)
- W analizowanym okresie praktycznie niezauważalne są wpływy (do budżetu województwa) ze sprzedaży majątku - oznacza to, że indywidualny wskaźnik zadłużenia odzwierciedla bardziej prawdziwie trwałą zdolność województwa do obsługi i zaciągania zobowiązań (nie jest w znacznej mierze zaburzony wpływami ze sprzedaży majątku, jak ma to czasem miejsce - szczególnie odnośnie do gmin). (+)
- Województwo wielkopolskie posiada wysoką wartość IWZ - ok. 17% w 2016 r. i ok. 20% w 2017 r. i 2018 r. (więcej niż pozostałe województwa); WPF na rok 2019 i kolejne również wskazuje na zdolność województwa do utrzymania tej wysokości wskaźnika w kolejnych latach, choć w 2021 r. prognozowana wartość wskaźnika wyniosła zaledwie 11,71%, przy planowanym obciążeniu dochodów obsługą zobowiązań na poziomie 10,08%, sugeruje konieczność bieżącego monitorowania tych wartości w celu uniknięcia przekroczenia ustawowo określonych ograniczeń w zakresie obsługi zobowiązań. (+)

Jak rozpatrujemy zdolność do finansowania tych źródeł, tych środków pożyczanych, to kluczowe ma indywidualny wskaźnik zadłużenia. Tutaj plusik jest taki, że w przypadku Wielkopolski praktycznie niezauważalne są wpływy ze sprzedaży majątków. To oznacza, patrząc na konstrukcje tego indywidualnego wskaźnika zadłużenia, że nie jest on w żaden sposób zaburzony, zawyżony poprzez wpływy ze sprzedaży majątków. W zasadzie ta wartość wskaźnika jest pochodną tylko i wyłącznie czystej nadwyżki operacyjnej. Marginalne wpływy rzędu miliona, dwóch, trzech w tamtym roku ze sprzedaży majątku to

w ogóle nie odgrywa żadnej roli w tym przypadku. I to jest akurat dobrze, bo pokazuje to czystą, bezpieczną wartość tego wskaźnika.

- Od 2014 r. do 2017 r. systematycznie spadał poziom zobowiązań województwa - zarówno w wartościach bezwzględnych (z 502,5 mln zł w 2014 r. do 333,2 mln zł w 2017 r.) jak i w relacji do jego dochodów ogółem (z 43,91% w 2014 r. do 29,30% w 2017 r.), co pozwalało sądzić o stabilnej sytuacji finansowej województwa i rosnących możliwościach finansowania projektów rozwojowych. W 2018 r. zobowiązania ponownie wzrosły (do 422,8 mln zł), a WPF na lata 2019 i następne (wersja zaktualizowana 15 lipca 2019 r.) przewiduje dalszy znaczny wzrost poziomu zobowiązań w 2019 r. (do 642,4 mln zł), 2020 r. (do 800,6 mln zł) i 2021 r. (do 859,9 mln zł). **Biorąc pod uwagę wielkość zobowiązań na koniec 2018 r. oraz bieżącą wielkość IWZ województwa wielkopolskiego są to wartości mieszczące się w bezpiecznych (możliwych do obsługi) granicach, choć w znacznej mierze wyczerpują zdolność do obsługi i, w konsekwencji, do zaciągania nowych zobowiązań. (+)**
- Analiza wartości wskaźnika IWZ (2017) dla powiatów i gmin w województwie wielkopolskim pozwala stwierdzić, że jednostki samorządu terytorialnego w województwie wielkopolskim posiadają - w przeważającej liczbie przypadków - stosunkowo wysokie wartości nadwyżek operacyjnych i, co za tym idzie, znaczną zdolność do obsługi i zaciągania zobowiązań. Jest to korzystne z punktu widzenia określania możliwości ich udziału w realizacji zapisów Strategii, choć nie przesądza o gotowości do zaangażowania tych środków. (+)

Nakreślone wyżej uwarunkowania pozwalają ocenić, że perspektywy finansowania celów rozwojowych są realne. Obiektywną i pełną ocenę uniemożliwia jednak fakt, że SRWW 2030 nie precyzuje wysokości niezbędnych nakładów, które zostaną doprecyzowane w planach operacyjno-wdrożeniowych.

4.4. Podsumowanie

Projekt SRWW 2030 zakłada, że cele rozwojowe Strategii będą finansowane głównie ze środków podmiotów publicznych i będą uzupełnione środkami podmiotów prywatnych pod postacią wnoszonego przez beneficjentów niezbędnego wkładu do zadań współfinansowanych ze środków publicznych. Spektrum instrumentów finansowych bazuje na budżetach samorządowych (wojewódzkim, gminnych i powiatowych), ale zakłada także istotny udział publicznych środków krajowych i wspólnotowych czy innych funduszy zewnętrznych. Na szczególną uwagę zasługuje przy tym wykorzystanie do stymulowania rozwoju Wielkopolski w formie wsparcia zwrotnego środków wycofanych z instrumentów inżynierii finansowej w okresie 2007-2013 oraz instrumentów finansowych i pomocy zwrotnej w okresie 2014-2020.

Przeprowadzona analiza ujawniła potencjał wykorzystania środków zewnętrznych do finansowania projektów rozwojowych w różnych dziedzinach. Mając jednak na uwadze wskazane jako zagrożenie dla możliwości osiągnięcia celów rozwojowych SRWW 2030 możliwe ograniczenie wpływów finansowych z polityki spójności skutkujące koniecznością większej mobilizacji środków własnych dokonano analizy potencjału budżetu samorządu pod kątem możliwości współfinansowania projektów rozwojowych środkami budżetowymi. Wynika z niej, że Wielkopolska jest beneficjentem korzystnej koniunktury gospodarczej skutkującej wysokim udziałem dochodów podatkowych, co jest okolicznością korzystną rodzącą jednak zagrożenie w sytuacji spowolnienia gospodarczego. Każde

spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego będzie bowiem skutkowało obniżeniem dochodów budżetu województwa i - co za tym idzie - obniżeniem zdolności do finansowania przedsięwzięć o charakterze rozwojowym. Trzeba podkreślić, że indywidualny wskaźnik zadłużenia samorządu województwa, który odzwierciedla trwałą zdolność województwa do obsługi i zaciągania zobowiązań, nie jest w znacznej mierze zaburzony wpływami ze sprzedaży majątku i przybiera wartości wyższe niż w przypadku innych województw. Biorąc jednak pod uwagę wielkość zobowiązań na koniec 2018 r. oraz bieżącą wielkość IWZ województwa wielkopolskiego, które to wartości mieszczą się w bezpiecznych granicach, to jednak w znacznej mierze wyczerpują zdolność do obsługi i zaciągania nowych zobowiązań. W powiązaniu jednak z dobrą kondycją budżetów wielkopolskich gmin i powiatów, które zostały uznane jako jedno ze źródeł finansowania działań rozwojowych, potencjał administracji samorządowej można uznać za adekwatny do założonych celów rozwojowych.

Wobec powyższego proponowany w projekcie SRWW 2030 ramowy wymiar finansowy należy uznać za realny i umożliwiający osiągnięcie założonych celów rozwojowych. Kluczowe w tym zakresie będzie opracowywanie planów wykonawczych, które będą uwzględniały bieżące uwarunkowania budżetowe, jak również w możliwości finansowania działań ze środków zewnętrznych.

V. Wnioski i rekomendacje

Tabela 16. Wnioski i rekomendacje wynikające z ewaluacji SRWW 2030

Lp.	Wniosek	Rekomendacja
1.	Pakiety działań są obecnie prezentowane grupowo dla celów strategicznych, co powoduje, że nie zawsze możliwa jest identyfikacja działań dla wykazanych kierunków interwencji. (str. 21-24)	Wskazane jest wyraźniejsze objaśnienie w tekście Strategii horyzontalnej i zintegrowanej logiki pakietów działań oraz ich powiązania z celami rozwojowymi. Wpłyne to korzystnie na spójność wewnętrzną dokumentu umożliwiając jego odbiorcom pełniejsze zrozumienie koncepcji strategicznego oddziaływania na rozwój Wielkopolski.
2.	Nie stwierdzono przyporządkowania pakietów działań do wszystkich kierunków interwencji w ramach celu operacyjnego 3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej. Natomiast pakiet „Dobra jakość powietrza i czysta energia dla Wielkopolski” (tak jak wiele innych) ma charakter horyzontalny i jest przyporządkowany również do celu 3.2 Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski (str. 24)	W toku wdrażania i monitorowania Strategii sugeruje się rozważenie poszerzania i uzupełniania pakietów działań w, tak aby zapewnić jak najlepszą skuteczność i efektywność realizacji celów rozwojowych.
3.	W projekcie Strategii w kontekście zasad antydyskryminacyjnych oraz działań ukierunkowanych na wsparcie grup dotkniętych wykluczeniem społecznym użyto szerokiego pojęcia „prawa człowieka”, nie odniesiono się jednak wprost do takich cech jak wiek, płeć, pochodzenie etniczne, religia, światopogląd, orientacja seksualna. Brak wskazania w projekcie wyżej wymienionego katalogu cech może budzić wątpliwości co do spójności z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) . (str. 28)	Wskazane jest zastosowanie w tekście SRWW 2030 przypisu uszczegółwiającego termin „poszanowanie praw człowieka” w następujący sposób: „w tym równość bez względu na wiek, płeć, pochodzenie etniczne, orientację seksualną, wyznawana religię i światopogląd”.
4.	W kontekście spójności z istotnymi dokumentami na poziomie krajowym (Założenia do umowy partnerstwa na lata 2021-2027) dążenie do spójności terytorialnej i sprawiedliwości przestrzennej	Sugerowane jest uwzględnienie w projekcie Strategii kwestii spójności przestrzennej obszarów peryferyjnych województwa mających charakter stykowy, które są obszarami koncentracji problemów

	<p>zdefiniowano z perspektywy wewnątrzregionalnej, jak również w kontekście krajowym oraz międzynarodowym, pominięto kontekst międzyregionalny, nie uwzględniono praktycznie problemu obszarów stykowych województw. (str. 32)</p>	<p>rozwojowych i nierówności społecznych. Zapisy takie byłyby odpowiedzią na cel KSRR pn. <i>Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją</i> obejmujących również peryferia wewnętrzne (położone na obrzeżach aktualnych granic województw). Czynnikiem ich kryzysu jest zła dostępność przestrzenna (czasowa, komunikacyjna) do ośrodków wojewódzkich, determinująca brak możliwości efektywnego korzystania z bodźców rozwojowych, generowanych przez duże ośrodki miejskie.</p>
<p>5.</p>	<p>System monitoringu SRWW 2030 opiera się na zestawie 11 mierników przyporządkowanych do każdego z celów strategicznych. Projekt SRWW 2030 przewiduje ich powiązanie z celami strategicznymi. Należałoby jednak rozważyć możliwość wskazania tego rodzaju powiązań również na bazie celów operacyjnych. Tego rodzaju zabieg stanowiłby dla odbiorców SRWW 2030 ułatwienie w interpretacji występujących zależności. Wykazaniu powiązań powinno również towarzyszyć pogłębienie uzasadnienia doboru wskaźników. Zakres możliwych mierników odnoszących się do poszczególnych obszarów oddziaływania jest szerszy, stąd też umotywowanie wyboru konkretnych ułatwiłoby odbiorcom SRWW 2030 zrozumienie logiki zastosowanego doboru. (str. 56)</p>	<p>Uznając za wystarczający obecny system monitoringu w jego ogólnym wymiarze, sugerowane byłoby zawarcie w jego opisie wskazania, w jakim kierunku powinno iść pogłębienie tego aspektu. Rozdział poświęconym systemowi monitorowania należy uzupełnić o uzasadnienie doboru mierników celów rozwojowych, jak również uszczegółowić ramowy kształt systemu monitorowania, jak ma się wyłonić z pogłębienia systemu realizacji SRWW 2030 dokumentami planistyczno-wdrożeniowymi czy programowymi.</p>

Spis rzeczy

Bibliografia

Akty prawne poziomu krajowego:

- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju,
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa.

Dokumenty strategiczne i programowe na szczeblu krajowym:

- Założenia do Umowy Partnerstwa 2021-2027
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.),
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030,
- Zintegrowane zaktualizowane strategie rozwoju kraju bądź ich aktualne projekty:
 - Strategia Produktywności (projekt),
 - Zintegrowana Strategia Umiejętności do 2030 roku,
 - Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku,
 - Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030, - Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030,
 - Polityka ekologiczna państwa 2030,
 - Polityka energetyczna Polski do 2040 roku;
 - Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
 - System Zarządzania Rozwojem Polski;

Dokumenty strategiczne, programowe i sprawozdawcze na szczeblu regionalnym:

- Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020 z17 grudnia 2012,
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego 2020+,
- Sprawozdania z realizacji Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego 2020 (Sprawozdanie z realizacji SRWW w latach 2013-2014, Sprawozdanie z realizacji SRWW w latach 2015-2016),
- Raport o stanie województwa za 2018 rok,
- Sprawozdania z wykonania budżetu (sprawozdania finansowe) województwa wielkopolskiego za lata 2014-2018,
- Wieloletnia Prognoza Finansowa na 2019 rok i lata następne (wersja po zmianach z dnia 15 lipca 2019 r.),
- Opinie RIO dotyczące sprawozdań z wykonania budżetu Województwa Wielkopolskiego w latach 2014-2018,
- Opinie RIO dotyczące projektów budżetu Województwa Wielkopolskiego na lata 2014-2018 Wieloletniej Prognozy Finansowej na 2019 rok i lata następne,
- Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020 (wersja 5.0),
- Sprawozdania z realizacji WRPO (sprawozdania roczne za lata 2014-15, 2016, 2017, 2018).

Projekty rozporządzeń unijnych dot. perspektywy 2021-2027:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na

potrzeby Funduszu Azylu i Migracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu na rzecz Zarządzania Granicami i Wiz (wraz z załącznikami) COM(2018) 375,

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności (wraz z załącznikami) COM(2018) 372,

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) (wraz z załącznikami) COM(2018) 382,

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących celu „Europejska współpraca terytorialna” (Interreg) wspieranego w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz instrumentów finansowania zewnętrznego (wraz z załącznikiem) COM(2018) 374,

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie mechanizmu eliminowania barier prawnych i administracyjnych w kontekście transgranicznym COM(2018) 373,

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia na podstawie planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 i rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 COM(2018) 392

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1306/2013 COM(2018) 393;

Dokumenty strategiczne innych regionów bądź ich ewaluacje:

- nowoprzyjęte lub projektowane strategie rozwoju innych regionów (strategie rozwoju innych województw do roku 2030:

- Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030,

- Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030,

- Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”,

- Założenia Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2030),

- zrealizowane badania dotyczące strategii rozwoju województw innych regionów, diagnozy i ewaluacje strategii:

- Kudłacz T., 2011, Analiza pięciu strategii regionalnych województw Polski Zachodniej i problemów stykowych pomiędzy województwami Polski Zachodniej z innymi regionami, ekspertyza wykonana na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, Zielona Góra

- Ewaluacja Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020,

- Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030,

- Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030),

- Ocena ex-ante projektu zaktualizowanej Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020,

- Ewaluacja ex ante Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Monografie, artykuły w publikacjach książkowych, czasopismach naukowych lub branżowych nawiązujące do kontekstu badania:

- Bról R., 2006, Rozwój regionalny jako kategoria ekonomiczna, [w:] Strahl D. (red.), Metody oceny rozwoju regionalnego, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Wrocław

- Czyżycki R., 2017, Wpływ funduszy europejskich na rozwój społeczno-gospodarczy województw w Polsce, Ekonomiczne Problemy Usług nr 4/2017 (129)

- Czyżycki R., 2017, Wpływ funduszy pomocowych Unii Europejskiej na wzrost wewnętrznej spójności regionów w Polsce, Europa Regionum 4/2017, tom XXXIII
- Diagnostyka sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa wielkopolskiego 2019 r. (opracowanie WROT);
- Gorzelak G., Jałowiecki, B., 2000, Metodologiczne podstawy Strategii rozwoju regionalnego na przykładzie województwa lubuskiego, [w:] Studia Regionalne i Lokalne, 3(3)
- Gorynia M. Jankowska B., 2008, Klastry a konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstw Wielkopolski, Gospodarka Narodowa, Nr 5-6
- M. Gorynia, B. Jankowska, 2008, *Klastry a międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Difin, Warszawa
- Gorzelak, G., Jałowiecki, B., 2001, Strategie rozwoju regionalnego województw: próba oceny, [w:] Studia Regionalne i Lokalne, 1(5)
- Klasik A., 1993, Studia prospektywne i analiza strategiczna, [w:] A. Klasik (red.), Planowanie strategiczne, PWE
- Klasik A., Biniński J., Ochojski A., 2014, Metropolitalny Foresight Strategiczny. Metodologia i Studium Przypadku, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
- Klasik A., Markowski T. (red.), 2010, Foresight regionalny i technologiczny. Pierwsze doświadczenia polskich regionów, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
- Kozak M., 2007, Problem Strategii w dokumentach rozwoju regionalnego, [w:] Gorzelak G., Tucholska A. (red.), Rozwój, region, przestrzeń, Warszawa, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 335-360
- Kozak M., 2016, Zintegrowane inwestycje terytorialne jako eksperyment, [w:] Studia Regionalne i Lokalne 3/2016, str. 50-69
- Nowakowska A., 2012, Regionalny wymiar procesów rozwoju, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
- Płoskonka J., Szlachta J., Zaleski J., 2012, Mechanizmy i instrumenty polityki rozwoju, [w:] Górniak J., Mazur S. (red.), Zarządzanie Strategiczne Rozwojem, Warszawa, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
- Sobczak E., Raszkowski A. (red.), 2012, Problemy rozwoju regionalnego, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
- Strahl D., Raszkowski A., Głuszczyk D. (red.), 2014, Gospodarka regionalna w teorii i praktyce, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
- Szafranek E., 2019, Terytorializacja Polityki Rozwoju, Wdrażanie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w obszarach funkcjonalnych miast w Polsce, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego

Inne dokumenty:

- Poland - Memorandum of Understanding on the EEA Grants 2014-2021
- Poland - Memorandum of Understanding on the Norway Grants 2014-2021
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 1288/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. ustanawiające „Erasmus+”: unijny program na rzecz kształcenia, szkolenia, młodzieży i sportu oraz uchylające decyzje nr 1719/2006/WE, 1720/2006/WE i 1298/2008/WE
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/499 z dnia 25 marca 2019 r. ustanawiające przepisy dotyczące kontynuacji trwających działań w zakresie mobilności edukacyjnej w ramach programu Erasmus+ ustanowionego rozporządzeniem (UE) nr 1288/2013 w związku z wystąpieniem Zjednoczonego Królestwa z Unii
- dokumenty kompletowane w toku prowadzonej analizy w odpowiedzi na pojawiające się potrzeby badawcze

Spis tabel

Tabela 1. Powiązanie pytań badawczych z metodami badawczymi	12
Tabela 2. Bezpośrednie i pośrednie powiązania wizji rozwoju z wyzwaniami rozwojowymi dla Wielkopolski zidentyfikowanymi w SRWW 2030	15
Tabela 3. Bezpośrednie i pośrednie powiązania misji Wielkopolski z wyzwaniami rozwojowymi dla Wielkopolski zidentyfikowanymi w SRWW 2030+	18
Tabela 4. Bezpośrednie i pośrednie powiązania celów rozwojowych SRWW 2030 z wyzwaniami rozwojowymi dla Wielkopolski	19
Tabela 5. Powiązania celów rozwojowych SRWW 2030 z kluczowymi kierunkami i pakietami działań	23
Tabela 6. Cele strategiczne SRWW 2030 roku a podstawowe cele polityki europejskiej	26
Tabela 7. Kluczowe warunki umożliwiające spełnienie celów polityki europejskiej a wyzwania rozwojowe dla Wielkopolski zidentyfikowane w SRWW 2030	27
Tabela 8. Cele strategiczne SRWW 2030 roku a obszary strategicznej interwencji DSRK	33
Tabela 9. Cele strategiczne SRWW 2030 roku a cele strategiczne DSRK	33
Tabela 10. Cele strategiczne SRWW 2030 roku a cele szczegółowe SOR	35
Tabela 11. Główne obszary koncentracji działań w ramach SOR, a kierunki interwencji w ramach SRWW (przykłady)	35
Tabela 12. Cele strategiczne SRWW 2030 roku a cele szczegółowe KSRR	37
Tabela 13. Powiązania wyzwań rozwojowych dla polityki regionalnej z KSRR z wyzwaniami rozwojowymi dla Wielkopolski zidentyfikowanymi w SRWW 2030	38
Tabela 14. Powiązania celów rozwojowych SRWW 2030 z miernikami ich osiągnięcia	57
Tabela 15. Cele operacyjne Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku i możliwości ich finansowania ze środków europejskich	62
Tabela 16. Wnioski i rekomendacje wynikające z ewaluacji SRWW 2030	69